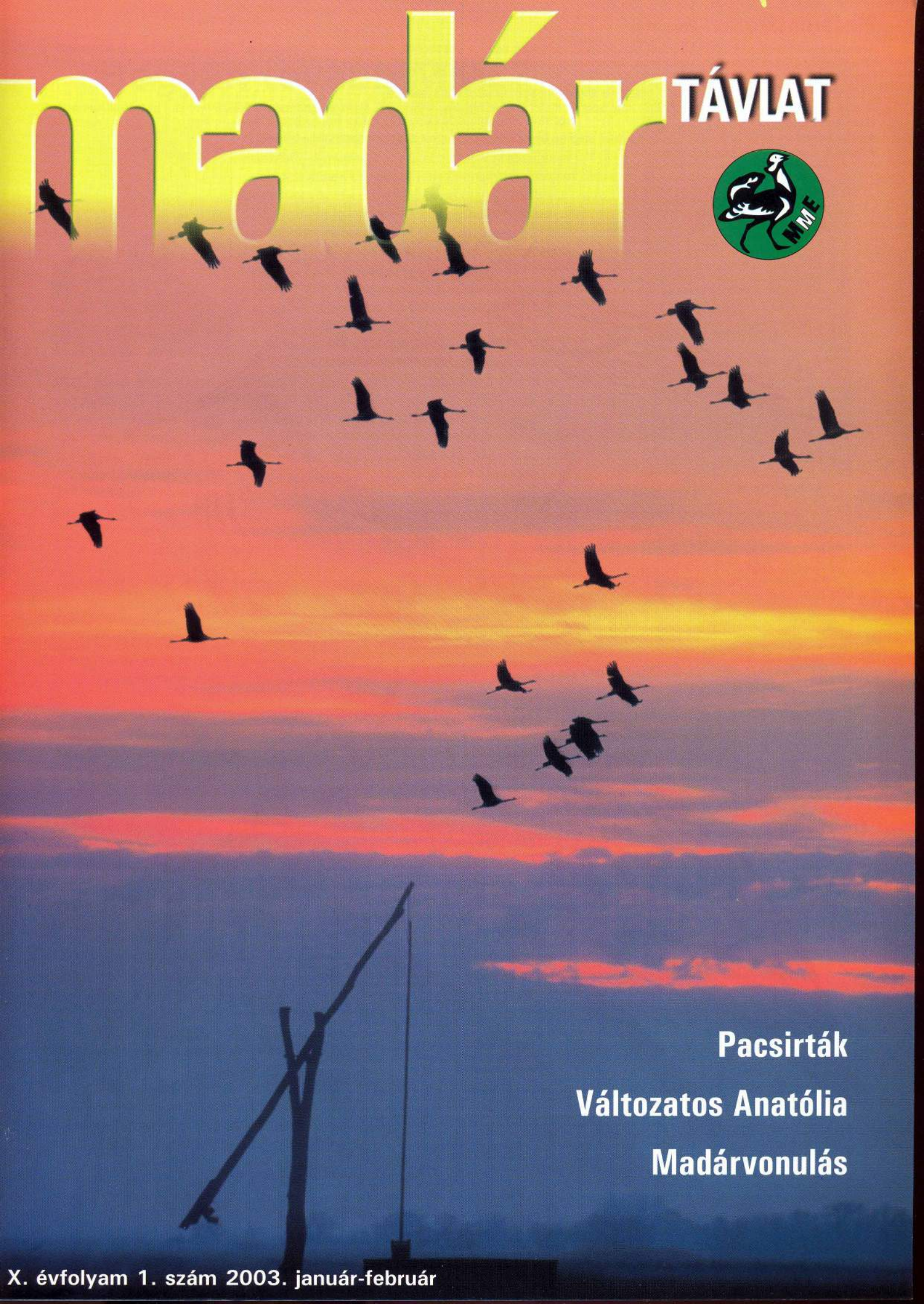

madár

TÁVLAT

Pacsirták
Változatos Anatólia
Madárvonulás

Madárhatározás: Pacsirták:

A hazánkban költő négy pacsirtafaj elkülönítése nem bonyolult. Legritkább fajunk, a szikipacsirta, egyben a legkisebb természetű is. Világos homokszínű, egyetlen feltűnő bélyeg rajta a mell két oldalán található fekete folt. Ennek mérete változhat, egyes példányokról hiányozhat is. Ez az egyetlen faj, melynek nincs búbja, legfeljebb a fejtetőtollait mereszti föl.

A búbospacsirta siránkozó hangjával, hegyes bóbitájával közismert madár. Farkában nincs fehér toll.

Az erdei pacsirta legfontosabb bélyege rendkívül rövid farka. Ez főként a repülő madáron szembetűnő. Másik jellegzetessége a fiókszárnyon és a kézfedőtollakon található fekete-fehér minta.

A mezei pacsirta szélső faroktollai és szárnyának hátulsó szegélye fehér. Bóbitája nem olyan nagy és hegyes, mint a búbosé.

A pacsirták határozásában élőhelyük is segít.

Szikipacsirta

világos homokszínű

erős rövid csőr

változó nagyságú, fekete folt a mell két oldalán

hegyes bóbita

Búbospacsirta

hosszú, enyhén lefelé hajló csőr

tarkón összeérő szemöldöksáv

vörösés pofa

rövidebb bóbita

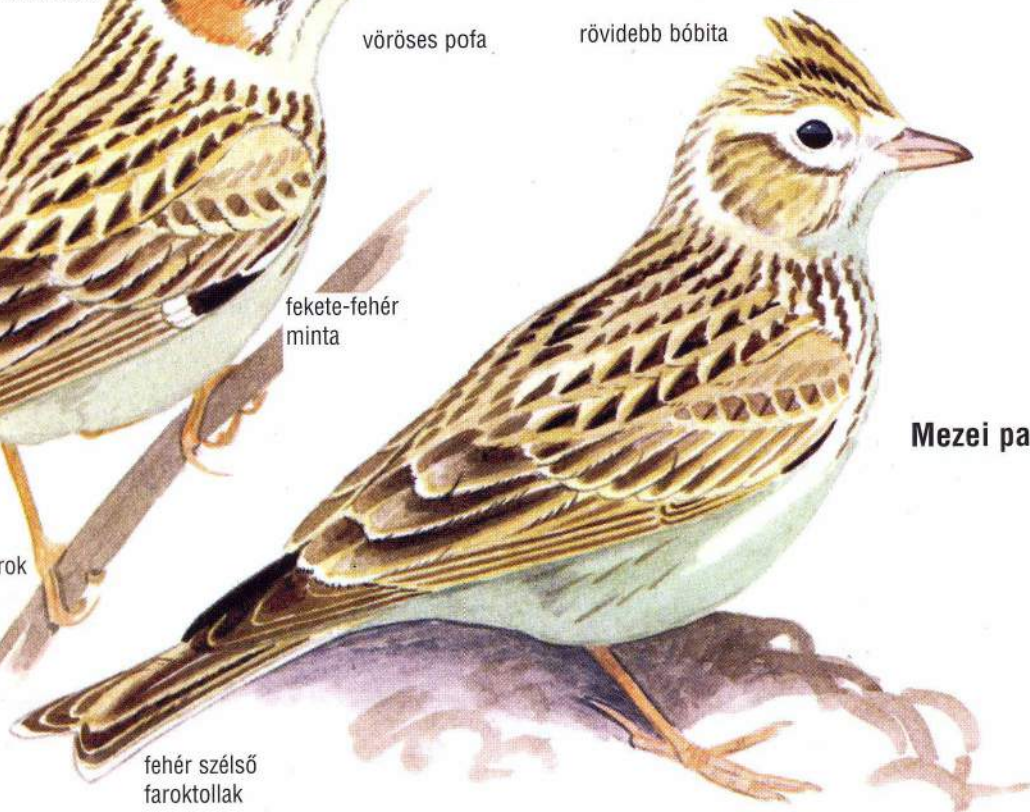
Erdei pacsirta

fekete-fehér minta

rövid, fehérvégű farkok

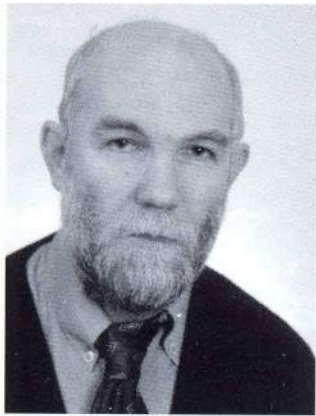
Mezei pacsirta

fehér szélső faroktollak

Kóka
2003

Hogyan tovább MME?

A szeptemberi szám vezércikkében néhány gondolatot fogalmaztam meg a kormányváltást követő, s az MME-re minden bizonnyal hatással lévő változásokról, s ennek kapcsán a lehetőségeinkről. Tény és való, hogy szinte egyöntetűen örömmel fogadtuk a környezetvédelmi tárcánál bekövetkezett változásokat, s ez elsősorban abból fakadt, hogy régóta igényeltük egy korrekt, átlátható, szakmailag megalapozott és előre tervezhető természetvédelem elindulását, mely valljuk be, sajnos nem volt jellemzője az elmúlt négy évnek, de sok vonatkozásában a rendszerváltást követő időszaknak sem. Az átláthatatlan irányításnak természetesen nem csak az MME, s más e területen aktív civil szervezetek

látták kárát, hanem súlyos - s nem csak anyagi - gondokkal küszködtek a nemzeti parkok is.

A környezetvédelmi tárca változást ígér; az állami természetvédelem megerősítését - bár egyelőre nem látható, hogy a most folyó átszervezés segíti-e ezt a célt - a szakmai munka előtérbe helyezését, s ami talán még ezeknél is fontosabb a hosszú távú tervezhetőség lehetőségét. Ennek első látható jele, hogy megfogalmazódott a Nemzeti Természetvédelmi Alapterv 2003 - 2008 (NTA), melyet mi is véleményezhettünk.

Ezek a lépések üdvözlendők és rendkívül fontosak. Valljuk ezt még akkor is, ha sajnos jó esélyt látunk arra, hogy számos, az MME által végzett program esetében kisebb szerepünk lesz a jövőben, hiszen a hatékonyan működő állami természetvédelem több területet tud lefedni, mint arra korábban volt lehetősége. Megkérdőjelezhetetlen tény, hogy a hazai természetvédelem elsősorban az állami természetvédelem, tehát a nemzeti parkok feladata, s kompetenciája. Ebből következően várható, hogy az MME néhány élőhely- és fajvédelmi programját át kell gondolnia. Ez az átgondolás véleményem szerint azonban, csak közösen, a tárca illetékeseivel történhet meg. Hiszen egyfelől a miniszter asszony, és a TvH helyettes államtitkára, Haraszthy László több fórumon kijelentette, s megfogalmazódott az NTA-ban is, hogy az állami természetvédelem számít a civil szervezetek segítségére, másrészt az MME esetében, egyes, több évtizede futó programok olyan elméleti és gyakorlati ismeretek birtokába jutatták az MME-t, mely tudást nem szabadna veszni hagyni. Továbbá, az a vitathatatlan tény, hogy az MME komoly eredményeket tett le az asztalra olyan területeken is, melyeket az állami természetvédelemtől vállalt át, úgy gondolom, feljogosítják arra, hogy ezeken a területeken továbbra is jelen legyen, és a megszerzett tapasztalatával segítse a további munkát.

Az is tény azonban, s ezt jogosan vetették szemünkre, hogy a fentiekből következően, talán kissé elbáztuk magunkat, s esetenként a szereptévesztés hibájába estünk. Ezt az elbizakodottságot talán menti az a tény, hogy bizony sok esetben mi voltunk azok, akik foglalkoztunk egy-egy neuralgikus és az állami természetvédelem által ilyen olyan okból elhanyagolt témával.

Mindezek ismeretében örömmel üdvözöltük a NTA-ban leírtakat, hiszen végre kezd kialakulni egy hosszú távra tervezhető és átlátható hazai természetvédelmi stratégia, mely lehetővé teszi, hogy mindkét fél számára előnyös, elfogadható és korrekt - s nem győzöm hangsúlyozni, hogy hosszú távra tervezhető - együttműködés alakuljon ki. Ugyanakkor azt is szem előtt kell tartani, hogy egy civil szervezetnek deklarált feladata a civil kontroll, vagyis az állami szervek, intézmények, kormányzat kritizálása, ellenőrzése és a nem tetsző dolgok szóvá tétele. Természetesen kulturált, szakmailag megalapozott módon.

A fentiekből következik számunkra, hogy át kell gondolnunk és dolgoznunk a ma már közel egy évtizedes stratégiánkat, meg kell fontolnunk bizonyos szervezeti átalakítást, újra kell építenünk kapcsolatunkat az állami természetvédelemmel.

Péchy Tamás
főszerkesztő

Tartalom:

- 2 **Az év madarai: a pacsirták**
Schmidt Egon
- 4 **A változatos Anatólia**
Balázs István
- 6 **MOZAIK**
- 7 **Szívből gartulálunk**
Péchy Tamás
- 8 **MONDOM A MAGAMÉT**
A természetvédő "farkasok dala"
Varga Zsolt
- 9 **Sasok a Nagy-berekben**
Balázs Péter Morandini Pál
- 10 **AHOL ÉN LAKOM**
- 12 **POSTALÁDA**
- 14 **MADÁRBARÁTKERT**
Lepkebarát-kert
Szombathelyi Ervin
- 16 **CSIPOGÓ**
Madárvonulás
Schmidt András
- 17 **Mit tartunk a szemünk előtt? III.**
Jakab Péter
- 18 **Sanyibácsiensis**
- 19 **Magyarország természetes növényzeti örökségének felmérése**

*A címlapon
darvak*

Szabó László felvétele.

Főszerkesztő:
Péchy Tamás
Kiadja:
Magyar Madártani és
Természetvédelmi Egyesület (MME)
<http://www.mme.hu>
Telefon: 1/275-6247
Fax: 1/275-6267
Szerkesztőség:
2345 Apaj, Platán sor 1.
E-mail: madartav@elender.hu
A lap elektronikus változata:
<http://www.madartavlat.hu>
ISSN 1217-7156

Az év madarai: a pacsirták

Schmidt Egon

Elnökségünk döntése értelmében 2003 a pacsirták éve, e jól ismert, ám gyakran mégis félreismert madarak kerülnek reflektorfénybe, védelmük érdekében kell az év folyamán minél többet tennünk.

Ha azt a szót halljuk, pacsirta, először majd mindenki a mezők felett éneklő barna tollú madárra gondol. A néphit szerint Zsuzsánna napján, február 19-én kezd énekelni, és ez, természetesen a mindenkori időjárás függvényében, némi ingadozással valóban így van. A hazai állomány ősszel, októberben, Dél-Európa felé repül, ahonnan nagyon korán, még a tavasz érkezete előtt vissza is tér. Petőfi is a tavasz hirnökét látja benne, amikor így ír:

Pacsirtaszót hallok megint!

Egészen elfeledtem már.

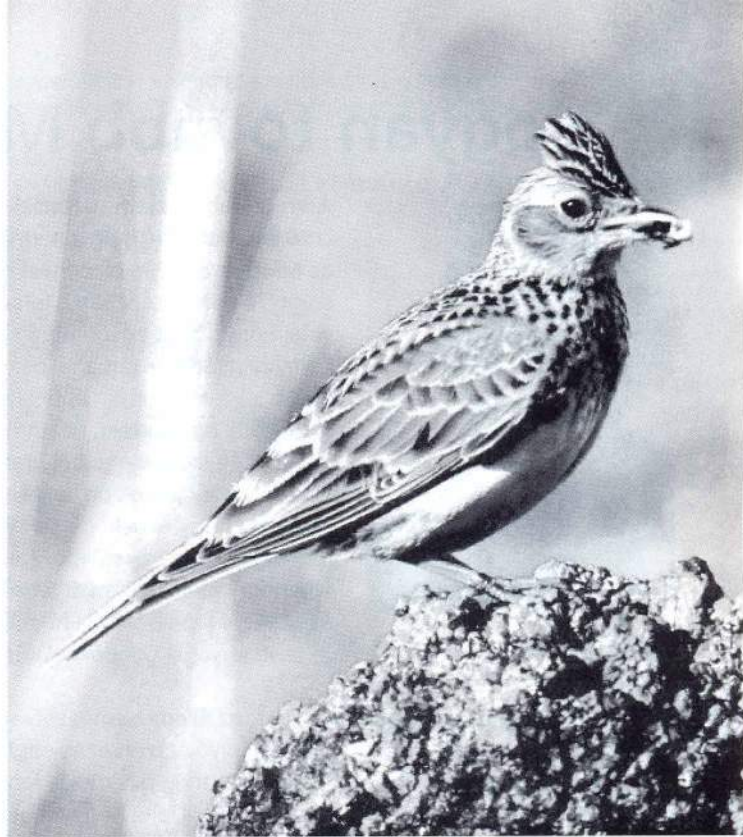
Dalolj, tavasznak hírmondója te,

Dalolj, te kedves kis madár.

A mezei pacsirta a házi verébnél valamivel nagyobb, barna alapon feketés hosszanti csikokkal mintázott madár. Szélső faroktollai fehérek, ez az éppen felrepülő madárnál látszik jól. A nyílt területek lakója, mezőkön, legelőkön, mezőgazdasági területeken találkozhatunk vele. A hímek a tavaszi érkezést követően revirt foglalnak, és hangosan énekelve jelzik annak foglaltságát. Rezgő szárnyakkal, énekelve emelkednek a magasba, nem egyszer száz méter fölé, és ott keringenek a kiválasztott költőhely felett. Az ének befejeztével összekapott szárnyakkal szinte zuhanva érkeznek a talajra. A fű között futva mozognak, soha nem ugrálnak. A párok évente kétszer költenek, először áprilisban. A fészket a tojó egyedül építi, fűcsomó tövében, kis mélyedésben fűszálakból és más növényi részekből. Egyedül kotlik a 4-5 tojásos, a két hét alatt kikelő fiókákat azonban már mindkét szülő eteti. Sok hernyót, de más rovarokat és pókokat is hordanak nekik. A fiatalok egyhetes korukban már kiugrálnak a fészkekből, de repülni csak 18-20 naposan tudnak. Ezt követőleg rövidesen önállóakká válnak.

A mezei pacsirták a nyár végén és ősszel sok apró magot is fogyasztanak. A hazai állomány egyelőre nem veszélyeztetett, legfeljebb az olasz "vadászoktól" kellene óvnunk őket. Vonulás idején a déli országokban sokat elpusztítanak belőlük. A teljes hazai állományra csak nagyon laza becslések vannak, a párok számát 300.000 és 800.000 közé teszik.

Az erdők kivételével szinte mindenütt megtalálható hazánkban a búbospacsirta, állományát ennek ellenére csak 50.000-100.000 párra becsülik. Mezei pacsirta nagyságú, de nála zömökebb madár, színezete szürkésbarna, begyén és mellén jól

Mezei pacsirta

Szabó László felvétele

látható feketés hosszanti csikokkal. Szélső faroktollai nem fehérek! Feltűnő jellemzője a hegyes bóbíta, amelyet néha hátrahajtván, máskor felmeresztve visel. A tanyák, majorok, állattartó telepek, a mezőkön vezető földutak jellemző madara, de megtelepszik a városok és falvak belterületén is. Állandó madár, egész évben látható. A párok összetartanak és a költési időn kívül is a fészkelőhely környékén tartózkodnak.

A hímek korán, már a tél második felében énekelni kezdenek, változatos, kellemesen hangzó dalukba sok utánzást is bekevernek. Jellegzetes a sűrűn hallatott, "trilipűű"-vel visszaadható hívogatójuk, ami a hímek énekében is szerepet kap.

A mezei pacsirtával ellentétben a hím némán emelkedik a levegőbe, és csak 20-30 méterre kezd dalolni. Abban is eltér az előző fajtól, hogy rendszeresen énekel egy kis buccán, kilométerkövön vagy téglarakáson ülve. Ezt többnyire a tél második felében vagy

márciusban figyelhetjük meg, amikor a madár csukott vagy alig nyitott csőrrel halkán, csak úgy önmagának énekelget.

A párok évente kétszer, áprilisban és júniusban raknak tojásokat, egyszerre 4-5 fiókát nevelnek. Rovarokkal etetik őket, de egyébként, különösen ősszel és télen, sok növényi eredetű táplálékot is fogyasztanak. Az én gyermekkoromban még jellemző volt a falusi utcákon "lócitromot" bontogató búbospacsirta. Azt viszont azóta tanulták meg, hogy az utakon száguldo autók szélvédőiről lepergett rovarokat szedegessék össze, és azzal etessék a fiókákat.

Szikipacsirta

Hazánkban a búbospacsirta ma még gyakori madár, tud alkalmazkodni is, amit sok egyéb mellett az is bizonyít, hogy a települések épületeinek lapos tetején is fészkel. A cél lehet, legalább a jelenlegi állomány megőrzése, ezt azzal is segíthetjük, ha télen a párok állandó tanyahelyén a földre szórt apró magokkal etetjük őket.

Az erdei pacsirta egyike azoknak a madaraknak, amelyek az erdőben soha nem fészkelnek, de a vonulás idején is kerülnek ezt az élőhelyet. Az előbbieknél kisebb, rövid farkú madár. Színezete felül vörhenyes árnyalatú barna hosszanti feketés csíkozással, alsóteste világos, a begyén és mellén sorokba rendeződött sötét foltok vannak. Feltűnő fehérés szemöldöksávjá hátul a tarkón összeér, az ülő madárnál a szárnyhajtásban fekete-fehér folt látható. Faroktollai fehér végződésűek. Hím és tojó, mint a többi nálunk fészkelő pacsirta fajnál, hasonló színezetű.

Az erdei pacsirta a kopárfüvű, galagonyával ritkásan benőtt dombok, a borókások, erdőirtások, elhagyott szőlőterületek madara. Hazánkban fészkelő párok becsült száma 2000-5000. Dél-európai telelőhelyeiről a mezei pacsirtával egyidőben, február derekán érkeznek, és ezekben a napokban bármely nyílt területen találkozhatunk vele. A területet foglalt hímek márciusban már a költőhelyen énekelnek, vagy a magasban keringve vagy egy fa kinyúló, magas ágán dalolnak, "dlü-dlü-dlü-dlü-lu-lu-lu" strófájuk jellegzetes. A magasban köröző madárnál nyomban feltűnnek a viszonylag rövid faroktollak. A párok korán, április elején, néha március végén költéshez látnak. A fűcsomó vagy a talajból kibúvó szikla tövében készített kis mélyedésben a tojó építi növényi anyagokból a fészket.

Búbospacsirta

Erdei pacsirta

Egyedül kotlik az általában 4-5 tojásos, melyekből kb. 13 nap alatt kelnek ki a fiókák. Szüleik rovarokkal és pókokkal etetik őket, maguk apró növényi magvakat is fogyasztanak. A fiatalok még kéthetes koruk elérése előtt kiugrának a fészkekből, és néhány nappal később már repülni is tudnak. Az erdei pacsirta fészkelési pusztulási aránya nagyon magas. Tojásokat és fiókákat rabol a szarka és a dolmányos varjú a lakott területek környékén, például a budaörsi dombokon, az

emberi zavarás miatt mennek tönkre a költések. Ilyen esetekben a párok új fészket építenek, és újra raknak tojásokat. A közeledő embert látva a madarak először meglapulnak, majd "did-lui" hívogatójukat hallatva rebbennek fel. Az őszi vonulás szeptember második felében indul, októberben tetőzik, elkésett példányokkal novemberben is találkozhatunk.

Az erdei pacsirta állományokat elsősorban az élőhelyek pusztulása veszélyezteti, védelme szempontjából tehát a költőhelyek megóvása és ott a tavaszi-nyári időszakban a zavartalanság biztosítása a legfontosabb. Segíthet, ha tagtársaink jelzik azokat a helyeket, ahol erdei pacsirták rendszeresen költenek. A szikipacsirta korábban nagyobb számban fészkelte a Hortobágy pusztáin, állománya azonban katasztrófális módon megfogyott, és ma legfeljebb tucattnyi pár él az

országban. A szikes legelők mellett megtalálták homok talajon és mezőgazdasági területeken is. Ma fokozottan védett, természetvédelmi értéke 250.000 forint. Kis termetű, szürkésbarna madár, alsóteste világos, csak a mell oldalain van egy-egy sötét folt. Világos szemöldöksávjá jól látható, hátán sötét hosszanti csíkok vannak.

A nászrepülő madár jellegzetesen, csigavonalban szállva énekel, közben nem áll meg a levegőben, mint a mezei pacsirta. A tojó az általa kikapart kis mélyedésben építi a növényi anyagokból álló, pihetollakkal és birkagyapjúval bélelt fészket. Egyedül kotlik a 3-5 tojásos, amelyekből 13 nap alatt kelnek ki a fiókák. Szüleik rovarokkal és pókokkal etetik őket. Gyorsan fejlődnek, kéthetesen már kicsit repülni is tudnak. A már önálló madarak a rovarokon kívül apró gyommagvakat is fogyasztanak. A párok a nyár folyamán még egyszer költenek. Az őszi vonulás augusztusban és szeptember első felében zajlik, téli szállásuk feltehetőleg Dél-Európában és Észak-Afrikában van. A hazai állomány élőhelyei nem változtak lényegesen, így a csökkenés remélhetőleg a természetes állományingadozás következménye. Az esetleg felfedezett új fészkelőhelyek védelme különösen fontos feladat.

A pacsirtákról alkotott kép nem lenne teljes, ha nem említenénk a téli vendéggént vagy alkalmilag hazánkban előforduló fajokat. A déli elterjedésű kalandrapacsirta magyarországi megjelenése eddig két alkalommal bizonyított. Az észak felől érkező, néha nagyobb csapatokban, de többnyire csak kis számban megfigyelhető havasi fülespacsirta elsősorban a keleti országrészre, az ott található szikes legelőkre jellemző.

A változatos Anatólia

Balázs István

Törökország sokszínűségét köszönheti domborzati, éghajlati adottságainak éppúgy, mint történelmi sajátosságainak.

Kis-Ázsia a mérsékelt éghajlati övben fekszik, ám klímáját négy tenger (Fekete, Márvány, Égei, Földközi) közelsége és a magashegyi viszonyok döntően befolyásolják. Ezen okokra visszavezethetően a 8,5 magyarországnyi területen óriási eltérések mutatkoznak mind a csapadék eloszlását, mind a hőmérséklet alakulását illetően.

A múltból táplálkozó feszültségek, mely a jelentős számú nemzeti kisebbség életterének, jogai csorbitásának következménye, talán mára enyhülni látszanak. A köztudottan baráti török-kurd viszonyról személyesen is meggyőződhattünk Kelet-Anatólia magas hegyei között, ahol a 2000 éves Nemrut-hegyi emlékeket, AK-47-essel feldíszített török katonák őrzik.

Isztambul 8-10 milliós megalopoliszát és Ankarát magunk mögött hagyva délnek fordultunk, hogy megkezdjük madárszportyánkat az ország szívében.

Havasi pinty

Törökország második legnagyobb tava a Tuz Gölü (Sós tó) nagy kiterjedésű süllyedésben, 925 méter magasan fekszik. Vízfelülete a csapadék mennyiségével arányosan 1642 km² és 200km² között változhat. E nagy kiterjedésű természetes sótermelőtől 30-km-re északkeleti irányba található Kulu Gölü, ahol olyan veszélyeztetett fajokkal találkozhattunk, mint a kékcőrű réce, vörös ásólúd vagy az egzotikus rózsás flamingó.

Jellemző, hogy a tóba benyúló néhány száz m²-es apró földterületet is felszántották, ám székicsérek így is előszeretettel látogatták. A borús, szeles idő ellenére megfigyelhettünk itt hím sivatagi lilét és tojó citrombillegetőt.

Következő állomásunk az ország déli részén végighúzódtó Toros hegység középső részének központi egysége Demirkazik. A klíma egészen egyedülálló. Ahogy a 3000 méter magasságot megközelítettük a fahatár fölött, különleges növény és állatvilággal ismerkedhettünk. A kőszáli kecskék 10-15ös csapadéktárolt 2003/1

Nemrut Dag kőszobrai

A szerző felvételei

patai nyaktörő mutatók felhívta magukra a figyelmet. A terület érintettségére jellemző, hogy az olvadó hó-sapkák lezúduló vizét kútban összegyűjtve ihatják a szomjas vándorok.

Kellemes benyomást keltett a viszonylag nagy telepekben található Ornithogalum nemzetségbe tartozó lágyszárú.

A tavaszi madárzsongás bárki szívét megdobogtatja, akár itt a 3000-3200 méteres csúcsok kellemesen hűvös levegőjében is, de aki kifejezetten ezért utazik 2000 km-t. az valóban beindul. Az itthon is fellelhető hantmadártól az örmény szürkebegyen keresztül a kifejezetten ritka kaszpi királyfogolyig sokféle szárnyas jelenlétét feljegyezhetjük. A nap csúcát mégis az a fél perc jelentette, mikor szakállas saskeselyű suhant el a hófedte sapkák felett. E faj Európa-szerte igen veszélyeztetett, és kizárólag a magas hegységek fölött szerzi be táplálékát. Jellemző viselkedése, hogy az üreges csontokat nagy magasságokból ejti le azért, hogy széttörésükkel emészthetőbbé tegye azokat.

Demirkazikot magunk mögött hagyva, déli irányba indulva óriási változást tapasztaltunk az éghajlat alakulásában. E markáns különbség 15-20 km-es szakaszon következett be.

A magas hegyek közötti csapadékos és hűvös zónát elhagyva, a viszonylag keskeny tengerparti sávba érve szárazság és forróság öntötte el négykerekű utitársunk légtérét.

A tenger mentén Mersin felől nyugati irányba haladva mintegy 6 km-es partszakaszon az ókori Korykosz kikötőváros romjai teszik változatosabbá az egyébként sem unalmas panorámát. A Gorkosz nevű ciprusi herceg alapította várossal szemben 200 m-re, a tengerből kiemelkedő apró szigeten várfalak és bástyák törnek az ég felé. A várfalak 250 méter hosszán ölelik körül a nyolcbástyás erődöt, melynek török barátaink a Kizkalesi (Leány vár) nevet adták.

A tengert elérő Göksu folyó deltájához vezetett utunk, melynek nyugati részén hatalmas ipari létesítmény folytatta "áldásos" tevékenységét. A delta madárvilága a vadászat és a viszonylag nagy mértékű zavarás hatását eléggé megsínyli. Mindezekkel együtt márványos récék igen félénk csapatát és fészkeket vadul védő tüskés bíbiceket láthattunk testközlelő.

Itt találkoztunk az egzotikus külsejű barna halkapóval, ami a kis hazánkban is ismert jégmadár közeli rokona.

Keleti irányba indultunk tovább, hogy a Szíriától mintegy 20 km-re található városba, Birecikbe eljussunk. A város az Eufrátesz bal partján fekszik, melynek kristálytiszta, 15-18 C^o-os vizét gátak sokaságával mesterséges tavak rendszerévé alakították.

Az óriási kiterjedésű víztározók egyikét Törökország újkori történetének egyik legnagyobb alakjáról, Mustafa Kemálról, a későbbi Atatürkről nevezték el. Az ő nevéhez fűződik a XX. század első évtizedeiben megerősödő új nemzeti állam létrehozása.

Birecik ornitológiai szempontból legérdekesebb félvadon élő madara a tarvarjú. Tiszteletére a városba bevezető út központi részén 2-3 méteres élethű szobrot állítottak. Az állomány nagyságára jellemző, hogy a tavalyi év folyamán 17 pár költött a sziklaperemre kihelyezett költőlárában.

A város környékét időszakos vízmosások, úgynevezett vádik teszik változatosabbá. Ezek a képződmények évmilliók alatt alakultak és alakulnak, csiszolódnak a víz hatására napjainkban is.

Az egyik vádi bejáratától 40-50 m-re a WWF központban sivatagi füleskuvik pihente ki az éjszakai vadászat fáradalmait.

Kopár Anatólia

rok között járva a 2000 éves történelem kézzelfoghatósága egy másik dimenzióba röpti az utazót.

Az élőhely kiválóan alkalmas volt olyan fajok megismerésére, melyek ebben az időszakban a fajfenntartás fáradságos munkáját végezték. Így például a vörösfarkú hantmadár, melynek itt húzódik

elterjedésének legnyugatibb határa. Megtaláltuk itt a fehér-törkű filemüle és szürke sármány képviselőit is.

A kurd vendéglátóink által felajánlott szállás és étkező. Az elveszett frigláda fosztogatóiból ismert nepáli fogadó hangulatát idézte kissé gyengébb verzióban.

Nyugati irányba haladva értük el Kappadókia turisztikai központját, Göremét. A falu és kömyékeföldtani érdekességének története 30-60 millió évvel ezelőttig nyúlik vissza, amikor is aktív vulkáni tevékenység zajlott a térségben. Az ezt

A Kaukázus bércei

követő időszakban a Kiribimák és mellékfolyóinak, a szél és homokviharok eróziójának köszönhetően alakultak ki különleges formák.

A térség sziklaalakzatait később az itt élő emberek vették birtokukba. Kiterjedt földalatti városokat vájtak a nem túl kemény kőzetbe. A felszínen is számos lakóhelyet, menedéket találunk kialakítva, melyekben – a filmes hasonlatoknál maradványok – a díszletek átalakítása nélkül forgathatnák a kőkorszaki Flinstone család hétköznapjait.

Göreme központjában, az esti órákban szólalt meg a műzín, az imára hívó erős férfiének.

Közép- és kelet-anatóliai utazásaink során összességében azt tapasztaltuk, hogy átlagosan 1500 méteres magasságig a földek jelentős részét feltörték. Búza és árpa monokultúrák természetét valósították meg az agrárszakemberek, ott ahol hosszú századokig óriási kiterjedésű füves puszták és legelők uralták a tájat. Óriási területeket foglalnak el a pisztáciaültvények is, melyek igen magas kort érnek meg.

Törökország mindezek ellenére őrzi hagyományait és természeti értékeit, de a természetes területek fogyatkozása, mint bárhol bolygónkon, itt is érezteti hatását.

Sivatagi füleskuvik

Az Eufrátesz bal partján az ősi várostól északi irányba található Halfeti. Itt helyre tettük a török-magyar történelmi viszonyról élő téves elképzeléseket. A török kérdésekre, miszerint Magyarország Törökországhoz képest mennyivel található keletebbre, illetve hogy Magyarországon arabul beszélnek-e; kicsit megilletődve válaszoltunk.

Utazásunkat északkeleti irányba folytatva, olyan monumentális szentélynél tettünk látogatást, mely méltán kapta a Világörökség címet. Ez a Nemrut Dagi (Nemrut hegy). A közel 2200 méter magasan létrehozott mauzóleumot i.e. I. században a Kommagéne királyság virágzása idején építették.

Az első király Antiokhosz (i.e. 69-38) tiszteletére emelt szentély és a mellette található gigantikus isten és állatszob-

A madarak második egyensúlyszerve

Egy bochumi tudósnak négyévi kutatással sikerült rájönnie, miért nem esnek le az ágon, villanyvezetéken ülő madarak, illetve miért képesek egyenes testtartással járni és állni. Az emberhez hasonlóan a madarak is rendelkeznek egyensúlyszervvel, amely a belsőfülben helyezkedik el. Ez a szervük segíti őket a levegőben való tájékozódásban. Ez azonban nem magyarázza meg a madarak azon képességét, amely lehetővé teszi számukra az egyenesen való állást és járást. Testük ugyanis – az emberével ellentétben – vízszintes "berendezkedésű", és a farkuk nem elegendő tömegű ahhoz, hogy ellensúlyt képezzen.

Biológusok már régóta gyanították, hogy a madarak a belsőfülben lévő szerv mellett még egy egyensúlyozó szervvel rendelkeznek. Reinhold Becker fiziológusnak sikerült e szervet a madarak medencéjében lokalizálnia, abban a testrészben, amely a lábak mozgatásáért felelős. Becker kimutatta, hogy az úgynevezett lumboszakrális régióban idegsejtek találhatóak a hátgerinc oldalsó kitérkedéseiben. A hátgerincet ugyanakkor nagyméretű folyadékkamrák veszik körül. A kitérkedések ívelt járatokba torkolnak. A folyadék mozgása – a belsőfül ívelt járataihoz hasonlóan – mechanikus ingert gyakorol az idegsejtekre – állapította meg a német kutató. Elektrofiziológiai és elektronmikroszkopikus vizsgálatokkal Beckernek sikerült igazolnia, hogy a neuronok képesek mechanikus ingerek érzékelésére. Azt is bebizonyította, hogy az idegsejtek kapcsolatban állnak a lábak motorikus rendszerével, az ingerületek pedig a mozgáskorrekció céljából tovább kerülnek a kisagyba. Magatartáskutatók alátámasztják ezt a megállapítást. Ha megnyitották a folyadékkamrákat, akkor a bekötött szemű madarak képtelenek voltak egyenesen állni, illetve járni. Pillanatokon belül leestek az ülőrúdról, vagy pedig oldalukra dőltek. Repülni viszont változatlanul képesek voltak; ebből Becker azt a következtetést vonta le, hogy az újonnan fölfedezett érzékszerv elsődlegesen a lábak motorikájára hat.

A süvöltő tanulékony, és abszolút hallása van

Kifejezetten jó zenei érzéke van a hazánkban főként áttelelőként előforduló süvöltőnek amely – a seregélyhez hasonlóan – ügyesen utánozza más madárfajok énekét. Ezen túlmenően azonban a pintyfélék családjába tartozó madár – mint a kaiserlauterni egyetem kutatói kimutatták – képes különböző emberi dallamok felismerésére és "éneklésére" is. A kísérletek során egy emberek által fölnevelt süvöltő hím megtanult gazdájától két, összesen 45 hangjegyből álló német népdalt, s azokat tökéletesen "elfütyülte". Mi több: miközben gazdája versszakról versszakra variálta az Im tiefen Böhmerwald és az Abend wird es wieder című dalok hangfekvését, a kis énekesmadár magabiztosan kitarított az eredeti A-dúr hangnem mellett. A süvöltő ugyanott tartott szünetet a strófa között, ahol "oktatója", csupán valamelyest lerövidítette azok időtartamát.

A népdalok egyéni, ám pontos visszaadása azt bizonyítja, hogy a madár képes a dallam felfogására és visszaadására, és nem csupán egymás mellé illeszti az egyes hangokat. Ez rendkívül szokatlan dolog, ugyanis az ember esetében már a legegyszerűbb melódia érzékeléséhez is a nagyagy számos szektorának bonyolult együttműködésére van szükség. Márpedig az énekesmadarak agyában hiányoznak ezek a szektorok. Az tehát, hogy képesek a fajokra jellemző

Süvöltő

hangzsilváltól gyökeresen eltérő dalok fölismerésére és éneklésére, hihetetlenül jó tanulási képességről tanúskodik – állapították meg a német kutatók.

A madarak "látják" a Föld mágneses terét

Frankfurti kutatók nemrég kísérletekkel igazolták azt a meglepő fölfedezést, hogy a madarak szabályosan "látják" a Föld mágneses terét, ami jelentős segítséget nyújt nekik az évente kétszer zajló vonulásban.

A jelenség gyökere a gerincesekre jellemző lateralizációban, azaz az agyvelő két féltékeje közötti munkamegosztásban keresendő. Macskák előszeretettel ütnek és karmolnak az egyik mellső mancsukkal. Elefántok és gótek szívésében fekszenek az egyik oldalukra, mint a másakra. A galambok jobb szemükkel könnyebben találják meg a magot, mint a balal, papagájok előszeretettel ragadják meg a táplálékot a jobb karmukkal. Egy bochumi kutató, Onur Güntürkün arra volt kíváncsi, vajon a madarak egyedülálló tájékozódási képessége is csak az egyik agyféltekéhez kapcsolódik-e. A szakember e célból kis kendőt rakott postagalambok fejére, felváltva takarva el a jobb, majd a bal szemüket, s így bocsátotta őket újtukra. A kísérletek eleinte csalódást okoztak. Függetlenül attól, hogy melyik szemük maradt szabadon, a galambok nyílegyenesen repültek haza a dűcba. Ám egy napon a jobb szemükre nem látó madarak össze-vissza röpködtek, és csak nagy nehezen találtak haza.

Míg Bochumban az agykutatók nem tudtak mit kezdeni a rejtéllyel, Frankfurtban Wolfgang Wiltschko vonuláskutatónak mindjárt leest a tantusz, mielőst értesült a váratlan eseményről. Kimutatása szerint ugyanis a nevezett napon teljesen

borult volt az ég. Ezáltal pedig csődöt mondott a galambok "napiránytűje", így azok maximális mértékben rá voltak utalva mágneses érzékszervükre.

Régóta ismert tény, hogy a madarak részletes térképpé képesek összerakni fejükben a nap pályájáról és a csillagokról szerzett tapasztalataikat, a hegyekről, tornyokról, erdőkről és tavakról gyűjtött emlékképeiket. Hosszú távú utazásaik, azaz a vonulások alkalmával viszont elsősorban a Föld mágneses terének erővonalai segítik őket a tájékozódásban.

Az már korábban kiderült, hogy postagalambok esetében a csőrben rejtőznek a parányi elemi mágnesek, amelyek borult időben is lehetővé teszik a biztos tájékozódást. Wiltschko és munkatársai azt is igazolták, hogy ez a szerv teljes sötétségben nem működik, azaz minden bizonnyal a látás érzékszervével van kapcsolatban. Arra azonban álmukban sem gondolták volna, hogy a mágneses érzékelés csak az egyik szemhez

kapcsolódik. Ez csak a vörösbegyekkel végzett kísérletekkel nyert igazolást. Ha a madarak bal szemét takarták el, az csöppet sem zavarta őket: tántoríthatatlanul követték a frankfurti laboratórium körülményei között létesített "vonulási útvonalat". Ha azonban a jobb szemükre került parányi takaró, a vörösbegyeket nyomban cserben hagyta irányérzékük: tetszés szerinti irányokba röpködtek a laboratóriumban. Ezzel bebizonyosodott, hogy a vörösbegyek mágneses érzékszerve éppúgy az egyik agyféltekéhez kapcsolódik, mint az ember beszélőképessége.

A kutatók most olyan festékrészecskék után kutatnak a madarak recehátyáján, amelyek reagálnak a mágneses mező jelenlétére. Ha ezeket sikerülne megtalálni, az azt jelentené, hogy a madarak szabályosan "látják" a mágneses mezőket.

Dorogman László

Szívből gartulálunk

Péchy Tamás

Ez év augusztus 20-án Mádl Ferenc köztársasági elnök a Magyar Köztársasági Érdemrend Lovagkeresztje kitüntetés adományozta Dr. Legány Andrásnak. A kitüntetés szövege a következő volt:

A Magyar Köztársaság Elnöke Dr. Legány Andrásnak a biológia tudomány kandidátusának, a Bessenyei György Tanárképző Főiskola főiskolai tanárának a természetvédelem és az ornitológia területén végzett több évtizedes iskolateremtő pedagógiai tevékenységéért a Magyar Köztársasági Érdemrend Lovagkeresztje kitüntetés adományozom. Kelt Budapesten 2002. évi augusztus hó 20. napján. Mádl Ferenc.

Legány András alapító tagja a MME-nek. A környezeti nevelőmunkát a tiszavasvári általános iskolában kezdte el, s amelyet ma is folytat a település Bölcs Bagoly Természetvédelmi Oktatóközpontjában. Ezért a munkáért 1999-ben Enikő-díjat kapott (KOKOSZ kitüntetés). 1974 áprilisában alakították meg az MME Tiszavasvári Helyi Csoportját, amely a mai napig működik, és most ő az elnöke. A HCs szervezésében hozták létre a TOT-ot, amelyben Legány Andrásnak meghatározó szerepe volt, s van ma is. A TOT azóta is minden évben megrendezésre kerül.

Mindezek mellett a Felső-Tisza Alapítvány és a Tiszatáj Közalapítvány kuratóriumainak elnöke.

Munkahelyei: 1959-1968 – Tiszavasvári Gépállomás, majd gépjávitó állomás – laborvezető, szaktanácsadó, főmezőgazdász. 1968-1978 tiszavasvári Kabay János Általános Iskola. 1978-1987 OKTH Észak-alföldi Felügyelőség – természetvédelmi felügyelő. 1987 – Bessenyei György Tanárképző Főiskola (most nyíregyházi Főiskola) – főiskolai tanár.

1963-ban szerzett doktorátust, majd 1977-ben a Felső-Tisza madárközösségéből kandidált.

Kitüntetései: Az MME Chernel István Emlék Plakettje.

Én magam 1974-ben találkoztam először Legány Andrásal Tiszabercelen az első TOT-on (Természetvédelmi és Ornitológiai Tábor). Akkor még abszolút kezdő voltam a madarászat terén, szinte nem ismertem senkit, de a madarak már megfogtak. Ez a tábor – azóta igen sok TOT-on vettem részt – kitörölhetetlenül megmaradt az emlékezetemben, s ebben meghatá-

rozó szerepe volt Legány Andrásnak. Emlékszem, Pócs Ervin barátommal kutyagoltunk a rekkenő melegben a messzi vasútállomásról a táborhelyre, hátunkon a teljes táborfelszereléssel, fotóccuccal, s miegyébbel, s mikor kitikkadva megérkeztünk egy közvetlen, barátságos, barna, aszkéta ember fogadott bennünket, s ebből a fogadásból azonnal kiérződött, hogy nem udvariasságból barátságos, hanem szívből örül az új fiúknak. Legány András – aki azóta nekem, s nekünk "csak" Legány Bandi lett – a legapróbb részletekig a segítségünkre volt az első percekben, s később is, mint ahogy mindenki másnak. Az ő szájából sohasem hallottam, hogy nem, de azt igen sokszor, hogy "megoldjuk Tamáskám". S ez a megoldjukban való töretlen hit vezette eddigi élete útján, s adott erőt nem csak neki, hanem mindazoknak, akik kapcsolatba kerültek vele. S ez nem csekély, mert mint a térség meghatározó egyénisége sok-sok gyereket, fiatalot, s nem fiatalot tanított, nevelt, bátorított, segített. S a kitűnő tanári talentuma, az embersége, a jó és szép iránti fogékonyága, hitelessé tették, s teszik ma is Legány Bandit – Bandi bácsit.

Kívánom, kívánjuk Neked Legány Bandi, hogy még nagyon sok-sok évig dolgozz, dolgozhass azért, hogy minél több fiatalot, s nem fiatalot állíts át, vezess a jó oldalra, s okíts a természet s az emberi értékek tiszteletére, megbecsülésére.

A természetvédő "farkasok dala"

Varga Zsolt

A Madártávlat 2002. évi 1. számában megjelent Márkus Ferenc írása "A természetvédő természete" címmel, melyben levetíti egy mai ideális, hivatásos természetvédő képét. Magam is hosszú ideig amatőr, majd 10 éven át (1995-ben létszámleépítés apropóján történt felmentésemig) hivatásos természetvédőként szerezhettem némi tapasztalatot. Bevallom, első olvasatra nem tudtam eldönteni, hogy Feri – aki ekkortájt mondott le nemzeti park igazgatói posztjáról – mindezt iróniának szánta, vagy egész komolyan, őszinte meghittséggel és építő szándékkal tette közzé írását. Komolyan véve és elgondolkodva a leírtakon szerintem számos pontatlan, félreérthető, itt-ott kirekesztő jellegű általánosítást, szlogeneket tartalmaz, anomáliákkal sűrűn fűszerezve. Jónéhány állítás, kritérium az el-lentmondások miatt – tetszés vagy pillanatnyi érdek szerint – különféleképpen értelmezhető (így aztán nem mond semmit), mint ez a fentről hirdett politikai szlogenekre is jellemző.

Mivel maga a téma egy természetvédőt nem hagyhat hidegen, egy-két barátommal beszélgetve is szóba jött a cikk, és kiderült, hogy bennük is hasonló kérdések merültek fel. Vártam, hogy vajon megindul-e egy vita a Madártávlatban (hátha Ferinek is ez volt a célja...?), de erre nem került sor. Végül úgy döntöttem, hogy (kiszelektálódott "magányos farkasként") vállalom ezt a "kötekedő" szerepet, – esetleg újabb hidakat felégetve magam mögött. Nézzünk tehát egy-két általánosítást – konkrétan!

Már a cím felveti a kérdést: akire nem jellemző az összes felsorolt kritérium (melynek – mint később kiderül – nem is lehet egyszerre megfelelni...), az nem természetvédő?

"...a jól felkészült, széles látókörű természetvédelmi szakember valamely gyakorlati gazdasági ágazat tudományát sajátította ki legelőször, vagy valamely tudományág ismeretét hozta alapképzettségként..." A gyerekkortól való természetes érdeklődés, természetben való bűvárkodás és aktív természetvédelmi ténykedés – nemritkán jelentős, kézzelfogható eredményekkel – lényegtelen?! Erdőmérnöki és természetvédelmi szakmérnöki diplomával a fiókomban megkérdőjelezem, hogy az igazi természetvédő a felsőfokú iskolák padjaiból, a tankönyveket falva nő ki, noha szakmai ismerete itt nyilvánvalóan gazdagodik, látóköre szélesedhet, és egyes tanárok pozitív szerepe is vitathatatlan.

"A jó informatikai, modern kommunikációs ismeretek és készségek elengedhetetlenek, e nélkül a napi feladatok megoldhatatlanok." Itt is jócskán átestünk a ló túlsó oldalára, és szinte már elsődlegessé vált, hogy pl. egy természetvédelmi hatósági állásfoglalás golyóstollal vagy rögtön számítógéppel íródik. Sikerült mára elérni, hogy a diplomás természetvédő köztisztviselők (erdész szakmán belül az erdőmérnökök) túlnyomó többsége munkaidejét szinte kizárólag az irodában, a számítógép előtt, illetve tárgyalásokkal, konferenciákra utazásokkal – néha egy-egy röpke autós terepi helyszíneléssel – tölti, a természettől szinte teljesen elszakadva. Meggyőződésem, hogy íróasztal mellől nem lehet hatékonyan természetet védeni. Csak a hierarchia legalsó szintjén levők munkaköre kötődik ténylegesen a természethez, így aztán a terepi munka egyre inkább fentről irányított, "rangon aluli". Noha a természetvédelem elképzelhetetlen a konkrét, védendő területek, természeti értékek alapos ismerete nélkül (remélem, ettől még

valaki nem "szűk látókörű specialista"), Feri barátom írásában erről szó sem esik.

"A természetvédő eredményét nem egyedül éri el, csapatjátékos! Magányos farkasok, együttműködés nélküli szakemberek többnyire eredménytelenek." Ezeknek e kirekesztő jellegű általánosításoknak az elemzése akár egy szociálpszichológus dolgozatának témája is lehetne... Vannak ugyebár inkább kifelé forduló (extravertált) és befelé forduló (introvertált) emberek. Persze nem fehéren-feketén, hanem egy skála mentén, mindenféle átmenettel. Előbbi a társaságot nagyon igénylő, nyüzsgő, szereplésre (nemritkán főszerepre) vágó, kapcsolatcentrikus, optimizmusra hajló személyiség. A tipikus introvertált ezzel szemben nyugodt, tartózkodó, közvetlen barátait kivéve másokkal hűvösebb, zárkózott. Társaság helyett könyvekben, művészetekben, természetben szeret feloldódni. Megfontolt és megbízható, pesszimizmusra hajló.

A természethez szorosán vonzó, azt magukban is élvező emberek, aktív természetbúvárok nagyobbik hányada alighanem ez utóbbi típushoz áll közelebb. Környezetük, legalábbis annak extravertáltabb része gyakran titulálja őket "magányos farkasoknak", akkor is, ha teljes elzárkózásról szó sincs. Ha ezek egy természetvédő apparátusban eleve "sikertelenek" – függetlenül a munkájuktól, természetvédő tevékenységüktől – , szemben a kapcsolatokat szorgalmasan építő-ápoló, "együttműködésre" törekvő "csapatjátékosokkal", akkor ez az apparátus fő irányítóinak szégyene.

"Az állami természetvédelem... különleges eszköze a partnerség." Az tehát teljesen mellékes, hogy kivel és miben partner a természetvédelmi köztisztviselő?! Fent idézett mondatok akár a korrupció burkolt propagandájaként is felfoghatók... (bár a szándék biztos nem ez volt). Ha "házon belül" maradunk, akkor is ott van két fontos dolog, ami teljesen figyelmen kívül lett hagyva: a természetvédelmi apparátusban is meglevő hierarchia és a rivalizálás. Mi van akkor, ha a mindennapi ügyeket intéző, alacsonyabb beosztású természetvédő tapasztalja azt, hogy felette(i) "cselekedetei" (döntései, útbaigazításai) nincsenek "összhangban az általa képviselt irányelvekkel" (védelmi, ökológiai szempontokkal, netán a törvényekkel se)? És mi van, ha két-három kolléga "együttműködése", "partnersága" arra irányul, hogy akadályozzák, bénítsák egy másik (vagy mások) aktív, hatékony természetvédelmi tevékenységét? Nem szólva a "háttérbe szorítódiról", "elszigetelődiról"... Ilyen szituációkban egy "közlékeny" és "kritikus" természetvédő – pláne ha "hiteles személyiség", netán még "jó meggyőző képességgel is rendelkezik" – lehet-e (és meddig) felette, illetve kollégái partnere? És ki húzza végül a rövidebbet?

A diplomatikussá, "bölcs" lavírozgatás – nyíltan és egyértelműen állást nem foglalni a természetvédelem alsó szintjein nap mint nap megjelenő konkrét, vitás, konfliktusos esetekben – az apparátus felső és közép szintjére meglehetősen jellemző.

A természetvédelem nem más, mint a hosszabb távon előnyös ökológiai szempontok érvényesítése a rövidtávú anyagi érdekekkel szemben, a természet védelme a gyakran mohó, felelőtlen emberrel szemben. Anyagilag egyre inkább polarizálódó társadalmunkban "kisemberekkel" szemben

természetvédelmi hatóságként fellépni sokszor "nem humánus" és népszerűtlen, mert ezzel nehezítjük annak megélhetését. (I. a munkanélküli vagy a kisnyugdíjas ne lopja a fát a védett erdőből). A nagy, erősebb, "tökéesebb" gazdálkodóknak, cégeknek viszont többnyire megvannak felsőbb szinteken a kapcsolataik, profi érdekképviseleik, és ezekkel gyakran célt is érnek. Itt tehát nagyobb a rizikó. Namármost egy képzett, a területen járatos, ahhoz kötődő "magányos farkas" még mindig sokkal inkább képes természetcentrikus, objektív, diszkriminációtól mentes – és hosszabb távon következetes – döntésekre, mint egy mindenfelé kapcsolatokkal rendelkező, közismert, befolyásolható "csapatjátékos". Napersze pontosan és hitelesen tállalt konkrét, meggyőző példák nélkül (ami viszont hosszadalmasabb) a jártasság nagyon könnyen "szűk látókörnek", a következetesség "konokságnak", "kompromisszum-készség hiányának", az őszinteség, nyílt viták vállalása –

felfelé is – "diplomata-készség hiányának" vagy akár "engedetlenségnek" állítható be.

A természetvédelem hatékonysága végső soron a mindennapos, "terepi" ügyek intézésének eredményéből, kimeneteleiből tevődik össze. Nem véletlen, hogy a nagyközönségnek a természeti környezet alakulásáról kint észlelt kép többet mond, mint a szüntelenül gyártott statisztikák, koncepciók. A felvetett kérdések tehát – melyeken Feri magasan átlibbent – úgy gondolom, nagyon is alapvető problémák a természetvédelem hatékonysága szempontjából.

Eredményes természetvédelemhez nyilvánvalóan többféle személyiségű, karakterű szakemberre szükség van – szinte posztonként más és más -, nem gyárthatók egy kaptafára. A kiválasztások, minősítések, szelektálások szempontjait pedig fentről is jobban át kellene gondolni, más dimenziókat előtérbe helyezve!

Sasok a Nagy- berekben

Balázs Péter – Morandini Pál

Huszonhárom évvel ezelőtt jelent meg a "Lesz-e sas 2000-ben?" című könyv. Akkoriban volt divat a mérgezett tojások gyártása. A Homo sapiens többi játékszerével (villanyvezeték, vadászat, táplálkozóterületek tönkretétele stb) ez már sok volt a sasoknak, és ez a kérdés nagyon is jogos volt. Aztán jöttek a hírek, hogy a rétisas újra szaporodik, nem véletlenül. Sokan dolgoztak keményen a fenséges madár megmentése érdekében. S a munka meghozta gyümölcsét, a költőpárok és ezzel a kirepült fiókák száma évről évre növekedett. 2000-ben már lényegesen több sas volt hazánkban, mint két évtizeddel korábban. Hogy hol vannak régi fészkek, hol épültek újak, azt minden madarász fél leírni, és legfeljebb megbízható, kipróbált barátainak mondja el. Ez sajnos nagyon is érthető. Túlságosan gyönyörűek ezek a madarak, túl kevés van belőlük, semhogy kockáztassunk. Történetünk igazolja e félelmet. Csakhogy Pannónia, sőt immár Európa is túl kicsi. Sajnos rendszerint nem marad rejtve, aminek pedig rejtve kellene maradnia.

Volt sas 2000-ben egy Balatonhoz közeli "düledező" erdőben is. A két fióka, augusztusban már szinte "anyányi" méretű gyönyörű példányok, egymás mellett üldögéltek a fészkek közelében, egy ottelejtett roncsra. Aztán elhagyták a Nagy-bereket, az öreg pár újra egyedül maradt és a következő évben nem volt költés. Az idén azonban örömmel láttuk jó messziről, hogy a hatalmas madár megkezdte a kotlást. A sok év alatt épít-

tett számos fészkek közül most elég rossz helyet választott. De mit is tehetne? Hol a fegyverdörrenések, hol a fészkek alá terelt gulya zavarja meg nyugalma. Rossz helyen volt ez az új fészkek, de hol van ma Pannóniában alkalmas hely? Ha nagyritkán egy horgász arra járt a közeli ösvényen, a hím nyomban szárnyra kelt. A tojónak csak feje mozgása árulta el, hogy ő hamarabb észrevette a jövevényt, mint amaz őt. Április közepén a berek bozótjában rejtőzve biztonságos távolságból lélegzetviassafojtva lestük a legalább egy, immár barnás színű "valami" biztató csapkodását a fészkekben. A tojó a közelben vigyázta a fióka első próbálkozásait. Az öröm azonban rövid volt, május elején megszűnt minden mozgás a fészkek körül, a düledező erdő kísértetiesen kihalt volt. Megtöltötte a szörnyű titok.

A titokra csak októberben derült fény. Ekkor merészkedtünk oda, hogy közelről is megnézzük a fészket. Dermesztő látvány tárult elénk. A kiszáradt fa törzsén, fel egészen a fészkekig kétoldalt nagy szögeket vert be egy ismeretlen bűnöző, a biztonság kedvéért párosával. A fészket kifosztották! Valakinek nem volt szent a fenséges madár, valakit nem tartott vissza a törvény, valakinek a lelkében a nyereszkeség vagy az önző játszadozás burjánzó vágya megölte a természet tiszteletét és csodálatát. Valaki majd muto-gatja a szabadságra született, de balsorsában korcsosult rab sasfiókat.

Az öreg saspár már 1988 előtt is itt fészkel. Sok nemzedéket neveltek fel

A szerzők felvétele

azóta. Hány vihart, vadászatot, hány nyári kánikulát és gyilkos téli fagyot éltek túl? Bizony sokat tudnának mesélni! Talán ez az ideje volt az utolsó költési kísérletük. A sasok életkorának végső határához közeledve egy utolsó keserű kudarc erősíti meg bennük a sok évezredes tapasztalatot: az embertől félni kell. Minket pedig megfosztottak egy kincstől, amelynek igazi értékéhez képest a törvényben megjelölt összeg nevetséges. Sajnos erre majd csak akkor döbben rá mindenki, ha már nem lesz többé sas Pannóniában.

Találkozásom a függőcinegékkel!

Kovács József

Veresegyház "Revetek" nevű határrészén két éve a magas talajvízállás lecsapolására csatornát készítettek. Az ott lévő földek a magas talajvízállás miatt műveletlenek maradnak. A természet azonnal birtokba vette, náddal, fűzfákkal, nyárfákkal és egyéb növényekkel telepítette be. A megváltozott élettér miatt eddig itt nem látott madarak jelentek meg. A dúsan befűvesedett, gyomosodott mezei virággal és fűzessel benőtt szántóterületet a kisörgőbicsek, örvös galambok és seregélyek elhagyták. A fácánok száma is töredéke a réginek. A megváltozott területen megjelentek a berkí tücsökmadarak, énekes nádi poszták és függőcinegék. A csatornában gyakran megjelennek a tőkés récék. A csatorna vizében a békák és tarajos gőté is megtelepedtek. A magról kelt fűzfák és nyárfák rohamosan növekednek. A növekedés két év alatt elérte a 2-4 métert. A nád is kitesz magáért, egyre nagyobb területet foglal el. Az eddig szántóként használt terület alaposan megváltozott.

A fenti területet naponta járom Bogár nevű kutyámmal és közben madarászunk. Az egyik tavaszi séta alkalmával észrevettem egy függőcinege párt, amint fészket építenek egy fűzfaágra. Észleléskor még csak a gyűrű volt készen. Másnap már az aljától két oldalt felfele haladva épült a fészkek. A következő napon megdöbbenve láttam, hogy a félig kész fészket valaki levette. A függőcinegéknek ezek után új hely után kell nézniük. Reménykedtem, hogy ismét próbálkoznak, de most már olyan helyen, ahol rossz emberek nem veszik észre. Így is történt, mert később felfedeztem az új fészket. Örömmre egy másik fészket is leltem, az előbbi fészektől mintegy százötven méterre. Mind a két fészkek fűzfaágon, a nádas fölött függött. A függőcinegék életét rendszeresen figyelemmel kísértem.

Június elsején orkánszerű vihar tombolt. A vihar nagyon sok ágat letört az amúgy is törékeny fűzfákról. Sajnos az egyik függőcinege fészkek is törékeny ágra épült. A letört ág fűzkekkel együtt a nád közé esett úgy, hogy a fészkek bejárata lefelé nézett. A szülők a közelben voltak, de etetni nem tudták a már tollas fiókáikat. A másik fészket is megnéztem, és azt is a nádasba esve találtam. Ezt a fészket a vihar az ágról lerázta, mert nem volt kellően az ághoz erősítve. A szél, ahogyan lengette a fészket, az hozzáért a nád hegyéhez, és alaposan elkezdte a fészkek alját. A fiókák ebben a fűzkekben is már tollasak voltak. A szülők ennek a fűzkeknek a nyílásához sem tudtak hozzáférni. Sajnáltam volna, ha ez a két fűzkealj függőcinege kirepülésük előtt pusztulna el. Gyors megmentésük hogyanja járt a fejemben. Rövid töprengés után rájöttem, hogyan fogom ezt tenni.

Hazasiettem. Kötözéshez rafiát és a sérült fűzkekhez egy hálót – amiben citromot, narancsot csomagolnak – vittem magammal. Először a letört fűzkes ágat a fűzfa ágához kötöttem úgy, hogy a fűzkek lógjon, de ne érjen a nádhoz. A művelet elvégzése után félrehúzódtam, és vártam mi fog történni. Alig telt el egy-két perc a szülők rovarral a csőrükben megjelentek, és mintha semmi sem történt volna, etetni kezdtek. Látom, itt már nincs más teendőm, irány a másik fűzkek. A másik fűzkeknél, amint azt felvettem a nád közül, a fiókák a nyílásnál lestek ki, várták az ételmezt. A fűzkeket betettem a hálóba úgy, hogy a bejárati nyílás szabadon maradjon, és azután hozzákötöttem egy lelógó ághoz. Néhány lépésre egy ág mögé húzódtam és figyeltem, mi fog történni. Nem kellett sokat várni, a szülők megjelentek, és némi várakozás után bementek a fűzkekbe. Örömmel láttam, hogy a háló nem zavarta őket az etetésben. Boldogan nyugtáztam, hogy sikerült a két függőcinege családot megmentenem.

Néhány nap múlva ellenőriztem a fűzkeket és láttam, hogy minden fióka felnőtt, és elhagyta a fűzkeket.

(Köszönet a madarak nevében is az ügyességért, leleményességért. A szerk.)

Temerin madárvilága

Verebélyi Csaba

Temerin Vajdaság fővárosától, Újvidéktől, húsz kilométerre fekszik északkeleti irányában. Az utóbbi 10 évben teljesen kiirtották az utainkat szegélyező fasorokat, s ennek köszönhetően nagyon megcsappant fűzkelelőmadaraink száma.

Másik gond viszont pusztáink leszántása és a Jegricska folyón megjelent eutrofizáció, amit csak nagy erőfeszítéssel lehetne kikerülni. Nagymértékben elterjedt fűzkelelőink a balkáni gerle, mezei- és házi veréb, seregély, dolmányos és vetési varjú valamint a szarka, kisebb-nagyobb károkat okozva énekesek állományában.

Nádasaink gyakori madara a nádírgó, barkós- és függőcinege, és 3-4 nádiposztája faj. Ragadozómadaraink közül a barna v. h-ák és az egerészölyvek uralják a szántóföldeket a vörösvércsék és az erdei fülesek száma. Ezenkívül fűzkelelő faj még a karvaly, gyöngy- és macskabagoly. Téli vendégünk a gatyászölyv, kékes és hamvas rétihéja (az utóbbi valószínűleg költött is, mivel nyaranta többször találkoztunk vele).

A kerecsensólymot már évek óta figyeljük, villanypóznán fűzkelelő egy elhagyott hollófűzkekben. Az idén szerencsétlenségünkre belgrádi sólymászok kirabolták fűzkelelő mielőtt még cselekedhettünk volna. Tocsogóink és ülepítőgdreink gyakori lakója a vízityúk, guvat, szárcsa, sárszalonna, búbosvöcsök, tőkés- és böjtiréce. Pár éve fűzkelelő gulipán, (sajnos csak egy pár). Ez év tavaszán viszont nagy meglepetésünkre 3 pár gólyatölcs költött egy sertésfarm ülepítőjében lévő ingoványon, rengeteg megfigyelést és tanulmányozási lehetőséget biztosítva. Gémjeink közül kiemelném a bakcsót, szürke-, vörös- és törpegémet, melyek nagy számban, elszórtan vagy telepesebben költöttek a Jegricska nádasában.

Kiskócsagok 40-es csapata fűzkelelő egy hangos telepben a Nagyvana kiszélesedett részén, de sajnos nem adódott lehetőség gyűrűzésükre.

Központjainkban két közepes nagyságú partifecske kolónia van, mostanáig minden évben aránylag sikeres költéssel. Évente 3-4 pár gyurgyalag keresi fel a temerini téglagyár meredek partját fűzkelelő céljából. Persze minden fajnak szokásait, valamint eddigi megfigyeléseim, élményeim létezhetetlen pár mondatban leírni, de örömmre vált, hogy egy kis izellítőt adtam az olvasónak környezetemről.

Füleskuvik fészkelése a Topolyai parkban

Sihelnik József

2002. június 7-én sötétedés után a városi parkból éles, folyamatos kiáltásszerű hangot lehetett hallani. A jellegzetes hang egyértelműen a füleskuvik jelenléte utalt. A folyamatos kiáltó "kjú vagy tyiü" hangját csak akkor szakította meg hosszabb-rövidebb időre, amikor átrepült egyik helyről a másikra. A hangok mindig a park egy bizonyos részéről voltak hallhatóak. Ezek a hangok a hím nászhangjai voltak, melyet mindig sötétedés után hallatott, mivel a füleskuvik kifejezetten éjjeli életmódot folytat. Folyamatos kiáltását egészen a hónap közepéig lehetett hallani, minden este, de ezután már ritkábban, ami a nászidőszak végét jelentette. Később néha már a tojó is megszólalt, de csak néhány napig lehetett felfigyelni hangjára.

Június második felében sikerült az odújukat is megtalálni mégpedig úgy,

hogy néhány énekesmadár (feketerigó, széncinege, barátposzáta, fülemüle és zöldike) riasztott egy természetes odú előtt, amit a kis ragadozó jelenléte váltott ki. Az odú egy öreg kőrislevelű juharon (kb 5-6 méter magasan) található az egyik gyalogút mellett. Éjszakánként még lehet hallani a hím hangját, de már ritkán, mivel lefoglalta a táplálékszerzés. Legtöbbször lombszöcskével érkezett, és miután párjának adta, utána jó ideig nem is jelent meg.

Az emberek jelenléte egyáltalán nem zavarta őket, de más ragadozókkal szemben már agresszív viselkedést mutattak. Az erdei fülesbaglyok jelenlétét egészen addig eltűrték, míg azok túl közelre nem merészkedtek az odúhoz.

Július közepére már a szülők aktívan etettek, és miután beszálltak az odúba kb 5-10 másodpercen belül távoztak is.

A hordott táplálék nagy része lombszöcske volt, kisebb mennyiségben egyéb rovarok, és csak néhány esetben érkeztek rágcsálókkal. A hónap vége felé már a hozott táplálékot csak az odú száján át benyújtották, és azonnal repültek is tovább. Végül augusztus elején (4-5.-e környékén) röptelt ki az egyetlen fiókájuk, aki nagyon jó fizikumúnak bizonyult a megfigyelések alatt. Érdekes módon csak egy fiókát röptettek, de ez talán azzal magyarázható, hogy a pár fiatal lehetett. A táplálékkínálat valószínűleg nem volt kihatással a költés sikerességére, mivel elegendő olyan rovar és rágcsálófaj él a parkban, amivel táplálkozhatnak.

A költésük eredményesnek mondható, de a legnagyobb siker akkor lesz, ha a következő költési évben is megjelenik a pár, és ismét költ.

Madarak a Sajón

Tóth Károly

A madarász nagyon leleményes tud lenni, ha madármegfigyelésről, illetve az alkalmas hely kiválasztásáról van szó.

A választás ma még nem nehéz, mivel nagyon sok madárfajokban gazdag terület van az országban. De biztos vagyok abban, ha az ember folytatja mostani rablógazdálkodását, megfigyeltnek a madármegfigyelésre alkalmas területek, és igencsak szét kell néznünk, ha egy jót akarunk kirándulni.

Most a kedvenc kirándulóhelyemet szeretném bemutatni, ez pedig a Sajópart, ami szülővárosomtól, Sajószentpétertől mintegy 15 perces sétával érhető el. Változatos élőhelytípusok találhatóak a vízparton, s azok megannyi madárnak nyújtanak megfelelő élőhelyet. Ha télen teszünk itt egy 2-3 órás sétát, jó néhány olyan madárfajjal találkozhatunk, melyeket más évszakban nem lehet itt látni. Szárcsák és tőkés récék keresik fel ilyenkor a Sajót, de olykor bütykös hattyú úszkál a vizen. (Legutóbb 2002 februárjában láttam egy párt) Gyakorta álldogálnak szürke gémekek a vízben, de láttam már kárókatona-csapatot is repülni a víz fölött. Rajtuk

kívül a fák között keresgélnek a süvöltők, tengelicek, zöldikék, erdei pintyök, szén és kék cinegék.

Télen-nyáron látható és hallható is a jégmadár, amint a víz fölött repülve felvillan tüzkizkék háta. Az arra alkalmas partfalakon költ is, csakúgy, mint a partifecske. A fák között fészkel néhány vadgerle, fűzfák ágairól lóg a függőcinege mesteri fészke. Fülemüle, sárgarigó, kakukk hangja hallatszik a parton mindennél. A nádas jó fészkelőhely a nádirigó számára. A ragadozókat az egerészölyv, a héja, a karvaly és a vörös vércse képviseli. Éjszakánként a macskabagoly keresi vacsoráját a mezőn. Alkalmanként bakcsó is látható.

A nyíltabb réteken a víz mellett töviszűrő gébics, cigány csaláncsúcs üldögél egy-egy kimagasló karón, cserreg az ökörszem, és ott keresgél a vízpart elmaradhatatlan madara, a barázdabilegető is. Kicsit odébb, a bokrok ágai között fészkelnek a füzikék, poszáták, a vörösbegy, itt költ a magasabb fákon a szarka és a szajkó. Az ágakon csuszakák, rövidkarmú fakuszok, nagy fakopáncsok keresgélnek.

Érdemes még megemlíteni egy fél-

hold alakú tavat Varbó község határában (Sajószentpétertől 10 km-re). Itt szárcsák, tőkés récék, búbos vöcskök költenek. Úszkált már bütykös hattyú is a tóban, egy alkalommal néhány (6-8) kormos szerköt láttam. Az énekesek közül él itt őszapó, meggyvágó és természetesen a már fentebb említettek. A tó körül a csendesebb helyeken szürke gém tanyázik.

Kellemes és hasznos kikapcsolódás felkeresni ezeket a helyeket. Ám az országban mindenhol vannak ilyen kirándulóhelyek, de lehet, hogy nem is tudunk róla. Pedig jó lenne rájuk odafigyelni, még ha nem is védett területek.

A Sajóparton sorra jelennek meg a szemeteszsákok. Én csak "csodálni" tudom azokat az embereket, akik fáradságot nem kímélve kiviszik oda, ahelyett, hogy a házuk előtti szemetesbe dobnák (egyszerű, mindennapos háztartási hulladékról van szó).

Amondó vagyok, élvezzük addig a madárdalos kirándulásokat és a tiszta parton tett sétákat, ameddig csak lehet, mert eljön az idő, amikor ezt csak térdig(!) szemétként gázolva tehetjük majd meg. Ki szeretne egy olyan világban élni – vagy olyan helyen sétálni – ahol nem énekelnek a madarak, és nem virágoznak a pompás és illatos növények. A válasz egyértelmű.

Megérkeztek vajon?

A történet tavasszal kezdődött. Számmomra a tavasz a gólyák megérkezéséhez köthető. Évről évre nagy izgalommal várom e gyönyörű madár megérkezését. Így volt ez az idei évben is.

Március végén aztán több településen megjelentek az addig lakatlan fészkekben az elfáradt madarak, és hozzáálltak a fészkek "tatarozásához". Az otthontól pár száz méterre lévő gólyafészkekbe még április végén sem érkezett a gólyapár. Szokatlan volt, hisz évről évre rendszeresen belakják a fészket. Általában négy-öt fiókéval örvendeztetnek meg bennünket. Így tehát arra gondoltam, hogy elpusztultak. Szomorú szívvel ugyan, de kénytelen voltam beletörödni,

tusban még csak a fészkekben álldogáltak, próbálgatták szárnyaikat. Sok éves megfigyelés alapján tudtam, hogy augusztus 20-a környékén a fészket elhagyva csapatokba verődnek, készülnek a hosszú útra. Éppen ezért augusztus 19-én felvettem a kapcsolatot a helyi csoportom titkárával, aki azt tanácsolta, várjunk augusztus végéig, hátha addig szárnyra kapnak.

Két nappal később a reggeli órákban a fészkekhez közeli templom tetején egyensúlyoztak a gólyagyerekek. Az örömünk csak rövid ideig tartott, hisz még aznap délután a "Papok Rétyje" tó közepén landoltak. Nagy nehezen ugyan, de kievickéltek a partra. Bőrig vi-

megpróbálkoztam, hisz gondoltam ehések lehetnek.

Párom körbejárta a tavat, és az ott horgászokat arra kérte, ha kishalat fognak, azt hozzák oda nekünk. A tó szomszédságában lakó ismerős kisgyerektől kaptam két kisebb halat, amit néhány perce fogott ki, és azt adtam oda a gólyáknak. Csalódottan vettem tudomásul, hogy ilyen formában még nem ismerték fel az eleséget. A fű közül fel-fel kapdosták, de lenyelni nem tudták. Viszonylag sok idő telt el, míg az ügyesebbik mégis lenyelte. Nem sokkal később testvére is ugyanezt tette. Eközben a Hortobágyi Nemzeti Park egyik munkatársa érdeklődött, hogy egészséges vagy sérült gólyákról van-e szó, hogy az elszállítását ennek függvényében szervezze. Közölte azt is, hogy rövid időn belül indulnánk.

Mivel én kevésnek találtam azt a fejéknél egy kishalat, amit nehezen ugyan, de megettek, valamint a horgászok sem hoztak utánpótlást, más megoldást kellett találnom, hogy megetessem a két éhes szájat. Udvarunkon több helyen is található békabúvóhely, így páromat hazaküldtem, hogy néhányat szedjen össze belőlük. Őszintén be kell vallanom, nehéz döntés volt, hisz őket is nagyon szerettem, de mégis feláldoztam a cél érdekében. Ezt a fajta eleséget még úgysem ismerték, mint a halat, mert belecsíptek ugyan, de otthagyták a fűben.

Egyszer csak arra lettünk figyelmesek, hogy fejünk fölött elrepülve a fészkek irányába tart a gólyamama. Röviddel ezután az egyik fiatal is szárnyra kapott, és hazarepült. Reméltük, követi példáját testvére is. Így is történt, tehát a gólyaelszállítási akció lefűjva. Még aznap délután meglátogattuk a családot, és láttuk, hogy a két gólyagyerek a fészkekben kuporog.

Remélem mamájuk megszidta őket felelőtlen cselekedetükért.

Ettől a naptól kezdve reménykedtünk, hogy a hosszú nyár talán elegendő lesz ahhoz, hogy a későn született kishólyák elsajátítsák a repülés bonyolult tudományát. Másnap még együtt láttuk a kis családot. A rá következő reggel, augusztus 23-án Nyírbátorból az utolsó gólyacsalád is útra kelt.

Remélem, baj nélkül megérkeztek, hisz jövőre is visszavárom őket.

Fabián Istvánné

A szerző felvétele

hogyan az "én gólyám" nem jön haza többé.

Május első napjaiban a párom azzal az örömhírral fogadott, hogy megjött a "gólyád". Elmondani sem tudom, hogy mennyire örültem, de egyben aggódtam is amiatt, hogy már néhány helyen kishólyák voltak a fészkekben, és az én gólyám még ezután látott a tojásrakáshoz. Az is lehet, hogy útközben megbetegedett, és azért jött haza később. Június elején aztán megpillantottunk a fészkekben két kis buksifejet. Lám milyen érdekes, a gólyamama tudta, nem szabad népes családot nevelni az idő rövidsége miatt. Ennek ellenére nyugtalan voltam, hogy nem tudja őket felnevelni. Augusz-

zesen a parton járkáltak fel-alá, széttárták szárnyaikat, úgy szárígtatták.

Arra gondoltam, hogy szüleik nélkülük indultak útnak, és nem volt, aki etesse őket. Tehát az éhség vezette a tó közepébe. Nem tudtuk mi tévők legyünk, hisz egy elég forgalmas műút mellett fekszik a tó, így odavonzották a kíváncsiskodókat, akik érdekes látványosságnak tekintették, hogy köztünk járkálnak a gólyák.

Ismét csak segítséget kértem egy madárbarát társamtól, aki egyben szakember is, hogy segítsen biztonságos helyre szállítani a két gólyafit. Mindaddig míg a szervezés folyt, mi mellettük maradtunk, és próbáltuk távol tartani tőlük a nézelődőket. Eközben etetésükkel is

Az állatok táplálkozási szokásai és a civilizáció

A települések, különösen a nagyvárosok fejlődésével párhuzamosan változnak az állatok táplálkozási szokásai is. Sok madár, melyeket régebben csak az er-

dőkön, mezőkön láhattunk, beköltözik a városi parkokba, ligetes, bokros helyekre, ahol napi táplálékukat könnyebben beszerezhetik az emberek által kidobott élelmiszer-maradványokból, és ugyanakkor nincsenek kitéve a ragadozó madarak támadásának.

A vár keleti oldalán egyre gyakrabban tapasztalom varjak, kakukk, stb. megjelenését, sőt esetenként tömeges előfordulásukat is. 2002. október elején a Vár-fok utca és Ostrom utca sarkán lévő gyepes területen vetési varjút láttam. 2002. július 20-án a várban felállított építkezési daru gémjének feszítő huzalán legalább 15-16 varjú ült a kora reggeli órákban. 2002. június-július hónapjában az Ostrom utcában anyai verebet láttam, mint gyerekkoromban, amikor a városi áruszállítás még nem teherautóval, hanem lovas kocsival történt.

Telenként a sirályok közelharcot folytatnak az emberek által kiszórt kukoricadara, búza stb. megszerzéséért.

Egyre gyakrabban tapasztaljuk, hogy rókák költöznek be a budai villák kertjeibe.

Magyarország egyetlen medvés kertjében, "Szelce-pusztán", ahol kifejezet-

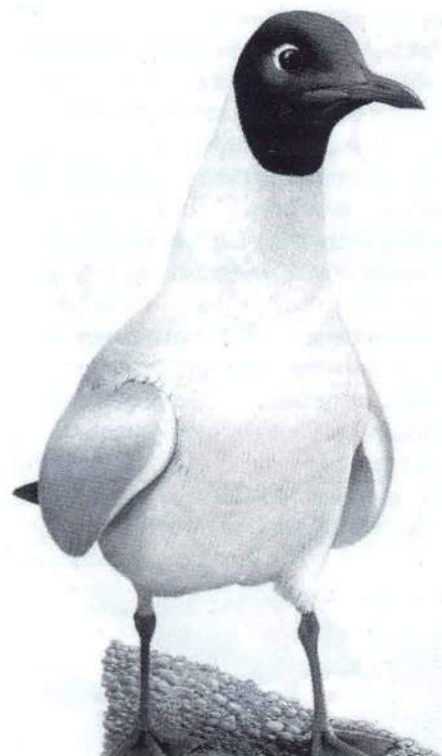
ten a barnamedvék kedvéért egy kis szőlős kert is volt berendezve, a medvék az ember közeledését annyira megszokták, hogy – különösen a szőlőérés idején – 50-100 méterre megközelítették őket minden félelem nélkül. Tátrai túráim során az ott lakók elbeszéltek, hogy a medvék sokszor addig követik a kirándulókat, amíg hátizsákjaikat megbontva élelmiszert nem hagynak hátra az úton.

A TV természettudományos filmjeiben ugyanezt láthatjuk a grizli medvék esetében is. Észak-Amerika és Kanada nagy városainak szeméttelpeit tömegesen lepik el, hogy ott élelmiszereik egy részét megszerezzék.

A civilizációs változásokkal kapcsolatban szabad legyen még megjegyznem, hogy gróf Tisza István unokája Nagykovácsi vadaskertjében az 1920-as években még néhány hiúzcsalád élt. Erről a vadőr – akit személyesen ismertem – számolt be nekem.

E témakörbe vág még e lap "postáláda" rovatában 1999-ben megjelent "Hozzászólás a hiúz kérdéshez" című rövid cikke is.

Dr. Szekrényi Béla

Néhány gondolat a szarka kérdéshez

A madártávlat IX. évf. 4. számában megjelent cikkekre – miszerint a szarkák túlszaporodását tapasztalta Siklósi László – már a lap megjelenése után szerettem volna reagálni, de valami oknál fogva akkor ez elmaradt. Most, hogy Matyikó Tibor tagtársunk is kifejtette véleményét a kérdésről, engedjék meg, hogy néhány mondatban én is közreadjam megfigyeléseimet.

Sajnos Zalában az ellenkezője igaz, mint amit Siklósi László Zuglóban tapasztalt. Sőt! Szűkebb hazámból a göcseji tájból már szinte teljesen hiányoznak.

Amíg tíz, tizenöt éve még a dűlőutakat szegélyező, sűrű kőénybokrokhoz hozzátartozott a szarkafészek, ma egyet sem találunk bennük. Egyszerűen eltűntek a szarkák. Ugyanez mond-

ható el a dolmányos varjúról is. Belőle sem látni csak nagyon ritkán, holott néhány éve még kártékonynak tartották és tűzvel-vassal irtották.

Azt is írja Siklósi László, hogy a dúvadírtásnak jelenleg hazánkban nincsen gazdája. Amiből arra következtettek, hogy irtani kellene ugye ezeket a "kártékony" madarakat. Én meg

úgy látom – és ahogy a cikkéből kiolvastam Matyikó Tibor is megremélem, még sokan mások – hogy védeni kellene, mert ha így fogynak, akkor előbb-utóbb védelemre szorulnak.

Egy kis létszámcsökkentés – bár ezt nagyon félve írom le – viszont talán ráférne a szajkóra, mert az a tapasztalatom, hogy ezek a szép és hangos fészekrőlök egy kicsit túlszaporodtak.

Matyikó Tibor grafikája

Matyikó 2002

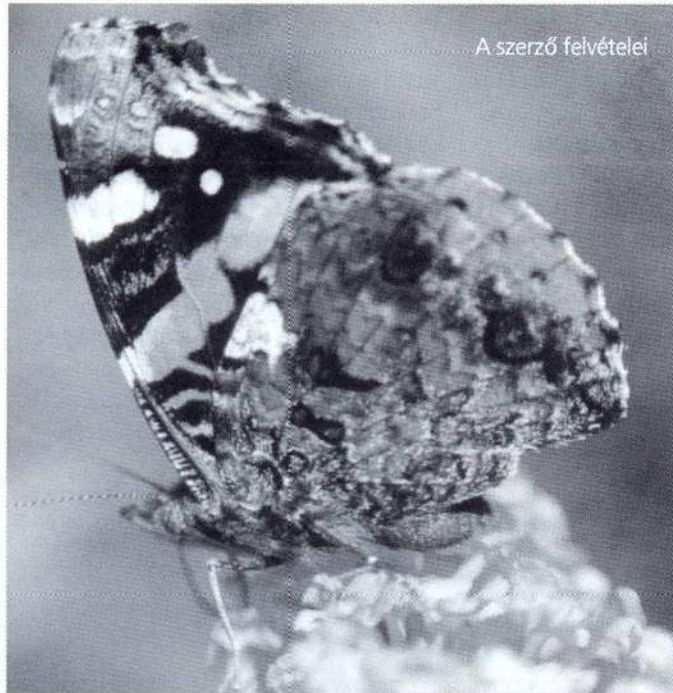
Lepkebarát-kert

Szombathelyi Ervin

Csodálatom a lepkék iránt gyermekkoromig nyúlik vissza, amikor is rádöbbsentem, hogy a lepkék mennyire lenyűgöznek. Szerencsés embernek mondom magam, mert sokat kirándultam akkor is és teszem manapság, amikor időm engedi.

Sajnos azért időnként előfordul, hogy egy-két napos hétvégét otthon kell töltenem, ilyenkor bizony rendkívül kényelmet-

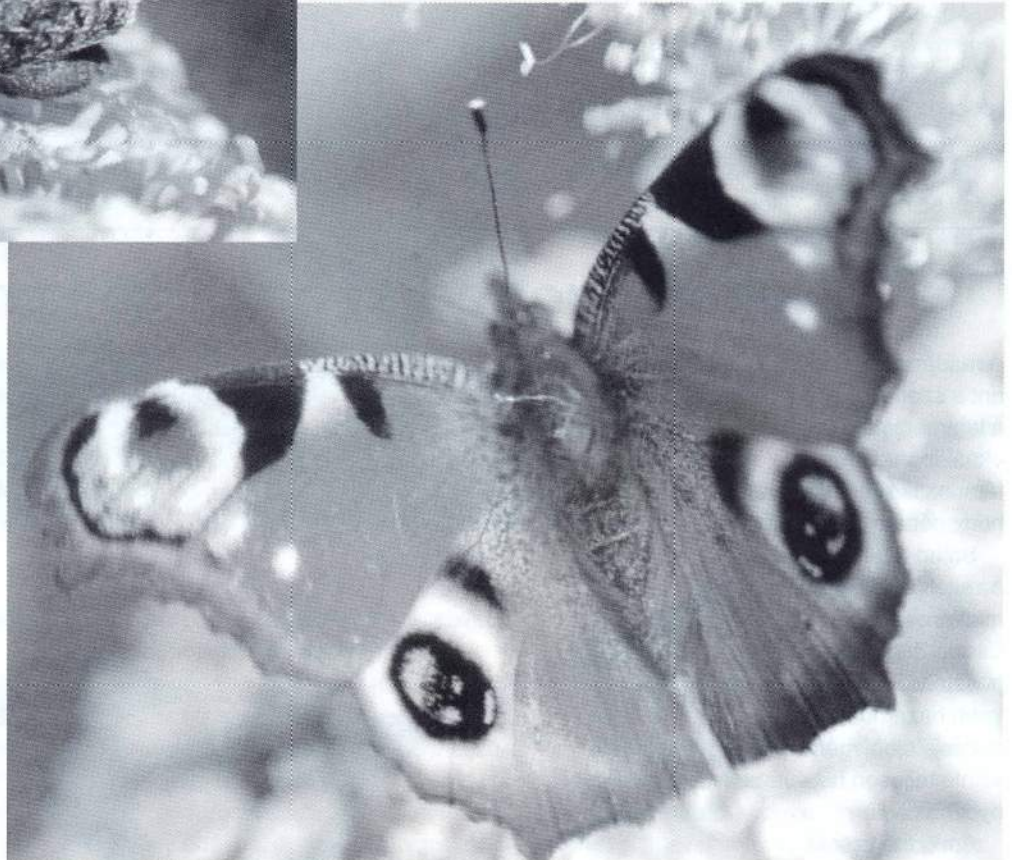
lenül érzem magamat, és nem találok a helyemet. Eltűnődtem rajta, ha én nem mehetek a lepkékhez, hogyan hozhatnám őket ide a kertembe? Ekkor eszembe jutott egy növény, amellyel ha jártamban-keltemben találkozom, néhány óráig nem lehet elcsalogatni mellőle.

Egy-egy ilyen találkozás jó pár filmkockámba került. A nyári orgonáról van szó, mely méz illatú virágaival megbolondítja a lepkéket. Telepítettem is kertembe néhány tövet, és a következő évben rendkívül sok örömet okozott. Már a telepítés utáni első években a növény hatalmasra nőtt, és annyi virágot hozott, hogy szinte már az utcában is éreztem erős illatát. Mikor beléptem a kertbe, úgy éreztem magam, mintha trópusi esőerdőben lettem volna.

Magyarország nappali lepke faunájának jó néhány oszlopos tagjával találkoztam itt. Mindennapos vendég a nappali pávaszem, az atalanta-lepke, bogáncslepke, közönséges gyöngyház lepke, a nagy gyöngyház lepke, a cé-betűs lepke és az egyik nagy kedvencem, a kacsafarkú szender. Örömmel

nyugtáztam a kistrókalepke jelenlétét, amely az utóbbi időben sajnos megritkult. Pillangók közül fecskefarkú lepke és a kardoslepke is megjelent csapongó röptükkel kápráztattak el. Fehér lepkék közül a citromlepke, a répalepke, káposztalepke, a sáfránylepke és a keneslepke nem tudott ellenállni ennek a bódító csáberőnek. Az ökörszemlepke, fehéröves szemeslepke, a vörös szemeslepke és a kis szénalepke színesítette a palettát. Ilyen bőség láttán nem tudok ellenállni a csáberőnek és előkerül a fotóállvány, a fényképezőgép, az objektív és a közgyűrűk. Exponálási kényszerremnek csak a hirtelen bevált filmhiány szab határt, de a közeli fotószakúlet ad erre gyógyírt.

Egyik délután hosszasan időztem kedvenc bokrom mellett és észre se vettem, hogy bőven rámsötétedett. De ahogy telt-múlt az idő a nappalt felváltotta az éjszaka az orgonabokor mellett nem, hogy lecsendesedett, hanem komoly éjszakai élet indult meg. Először különböző bogoly lepkék jelentek meg, majd később nagy testű szenderek repkedtek a mézelő virágok körül. Mondanom se kell a látványt, rendkívül élveztem,

és óriási örömmel tölt el, hogy táplálhatok ennyi éhes rovar. Aki szereti a lepkéket és van egy üres sarok a kertjében, feltétlenül ültessen nyári orgonát. Beszerezni rendkívül egyszerű, minden faiskolában kapható több színárnyalatban.

Orgonabokrunk közelébe egy pár tő nagy csalán ültetésével néhány tarkalepkénk egyed fejlődését is szemmel kísérhetjük.

Minden kedves lepkebarátnak kellemes megfigyelést kívánok.

Madárbarát kert

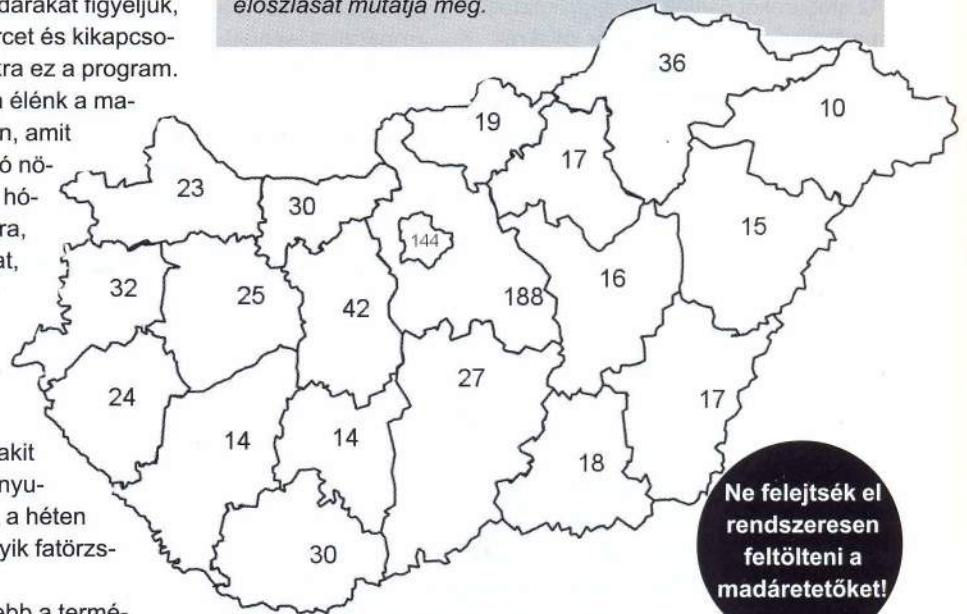
"Nagyon jó ötletnek tartjuk a madárbarát kert programot. Férjemmel együtt nagyon szeretjük a természetet, és érdekes módon eddig nem jutott eszünkbe, hogy a madarakat figyeljük, pedig kertés házban lakunk. Sok kellemes percet és kikapcsolódást, valamint új ismereteket jelent számunkra ez a program. Teljesen meg vagyunk döbbenve, hogy milyen élénk a madárélet, és mennyiféle madár van a kertünkben, amit eddig észre sem vettünk. Pedig a madártápláló növények eddig is jelen voltak nálunk, és a nagy hóban tavaly is tettem magokat az ablakpárkányra, de eddig valahogy csak verebeket, galambokat, rigókat, szarkákat láttunk. Persze, nem figyeltünk oda. A program beindulása óta teljesen odaszoktak a madarak az itatóhoz, éppen a héten cseréltük le a műanyag cserépalátétet egy nagyon gusztyusos kő itatóra, sírkövesnél akadunk rá megfizethető áron, ha esetleg valakit érdekel az ötlet. Már kb. 4-5 méterre tőlünk is nyugodtan mennek inni, fürdeni még a cinegék is, a héten pedig egy csuszka dolgozott hosszasan az egyik fatörzsön, tőlem kb. 2-3 méterre.

Remélem, hogy sok embert hoz még közelebb a természethez ez a program!"

Vas Judit

Mi is ezt reméltük, mikor útjára indítottuk a Madárbarát kert programot. Reményeink valóra váltak!

A mellékelt ábra a jelentkezők megyénkénti eloszlását mutatja meg.

Ne felejtsek el rendszeresen feltölteni a madáretetőket!

A mi kertünk

Néhány gondolatot szeretnék leírni a "Madárbarát kert" kezdeményezéséről. Nagy örömmel csatlakoztam jó magam is, mivel számomra a madarak, fák, növények, virágok elengedhetetlen részét képezik e rohanó világnak. Számomra a "Madárbarát kert" kicsit előbb kb. úgy 16-17 évvel ezelőtt kezdődött, amikor a kertünk egy részét, csaknem 200 négyszögölt, betelepítettük különféle fákkal, bokrokkal, virágokkal; azzal a nem titkolt szándékkal, hogy egy kis oázist teremtünk lakóhelyünk közvetlen közelében. Fenyőfa palántákat vásároltunk Fertőszentmiklósról, melyeket, amikor elültettünk, szinte a földből alig látszottak ki, 4 cm-esek voltak. Ceruza vastagságú nyírfacsemeték, buxuspalánták, tuja, tűztövis, jázmin stb. elültetésével tettük hangulatossá kertünket. Napjainkra igencsak tekintélyes nagyságúra nőttek, melyek a madarak számára is megfelelő élőhelyet biztosítanak. Természetesen az évszakoknak megfelelően mindig nyüzsgő az élet a parányi kertben, hisz felsorolni sem lehet, hogy a tavaszi virágzások alkalmával mennyi-mennyi rovar, lepke, hangya, pók teszi a dolgát, gombák sokasága, békabrekegés, virágok tarkasága, méhek zümmögése, madarak éneke teszi fel a koronát a mesébe illő kicsiny csodára.

A kertünkben ez idáig megjelent

madarak (már amit észrevettünk) igen sokfélék. Verebek vannak legtöbben, melyek igen hasznosak, mivel a kicsinyeik etetésekor igen sok lepkét elpusztítanak. Cinegéket szinte egész éven át lehet látni ill. hallani, a nagy fakopáncs gyakori látogató mostanában, ökörszem a farakást részesíti előnyben.

A tengelic csilingelő énekével és ékes tollazatával színesíti a kertet, zöldikét is sokszor a látogatók közt lehet találni. Néhány pár balkáni gerle is talál menedéket, mivel a környékünkön elég kevés a nagyobb fa, amelyen szívesen tartózkodnak.

Az énekes rigó nagy előszeretettel forgatja a földre hullott leveleket, táplálék után kutatva.

A fekete rigó szívesen fogyasztja a direkt földön hagyott gyümölcsöt, a fenyőrigó téli vendég nálunk, seregélyek a számukra ültetett szőlő termését szívesen fogyasztják. A kertben egy fecskéfészek volt, jelenleg hat fészket építettek az ólaknál, és amikor hirtelen nagy csend keletkezik, szinte biztosan lehet tudni, hogy suhanó repüléssel megérkezett a karvaly. Cserebogárrajzásakor gyakran látni este denevéreket.

Kertünkben van kihelyezve meseterséges odú ill. etető, viszont a sűrű, túlelvű fenyőfák szinte mindegyikén van fészek – sőt akár több is – melyet a madarak építettek.

Bízom benne, hogy a program igen sikeres lesz és nagyon sok ember fog csatlakozni és egyre nagyobb lesz a "Madárbarát kert" tábora.

Matyikó 2002

Matyikó Tibor grafikája

Varjú Tibor

Madárvonulás

Schmidt András

Az embereket ősidők óta foglalkoztatja a madárvonulás kérdése, már jóval régebb óta, minthogy elképzelésük lett volna arról, tulajdonképpen miért is tűnnek el évről évre egyes madárfajok az évnél meghatározott szakában, és jelennek meg helyettük mások, hogy aztán néhány hónappal később újra visszaálljon a korábbi helyzet. Persze, mint sok más, megmagyarázhatatlannak tűnő jelenség, ez is számos hiedelemnek adott tápot: közismert, hogy a középkorban elterjedt nézet szerint a fecskék a mocsarak, lápok iszapjában telelnek, egy másik téveszme, amely pedig egyenesen Arisztotelésztől származott, azt hirdette, hogy a kakukkok ősszel karvalyá válnak, a kerti rozsdafarkúak pedig vörösbeggyé, sőt akadt, aki úgy vélte, a madarak a Holdon telelnek. A valóság, mint oly sokszor, még e fantasztikus elképzeléseknél is izgalmasabb meglepetéseket, illetve újabb és újabb rejtélyeket tartogat számunkra. Az első sikeres madárjelölési kísérletről, amely egy vadon élő madár vonulásának titkait fűrkészte, egy németországi, cisztercita apátság priorjának 1250 körül íródott beszámolójából van tudomásunk: egy kíváncsi, vállalkozó kedvű ember pergamendarabot erősített egy füstiecske lábára az alábbi felirattal: "Ó, fecske, mondd, hol töltöd a telet?". Bizonyára nagyon örült, amikor a tavasszal visszaérkező madáron választ talált kérdésére: "Ázsiában, Petrus házában".

Az igazán tudományos szemléletű kutatást H. Ch. C. Mortensen dán iskolai tanár alapozta meg azzal, hogy 1899-ben sorszámmal és címmel ellátott fémgyűrűket erősített néhány seregély lábára, majd útjukra engedte őket. A kísérlet, az azóta meggyűrűzött madármilliók statisztikai adatait ismerve, csodával határos módon sikeres volt: a megjelölt 165 seregély közül már a következő évben visszajelentettek néhányat. 1907-ben pedig megkezdte a fehér gólyák gyűrűzését, és e fajból is több példány megkerült a későbbiekben. Azóta a madárgyűrűzés példátlan "karrier" futott be: a világ szinte minden országában

gyűrűznek madarakat több-kevesebb rendszerességgel, több ezer hivatásos és amatőr madarász részvételével, és évente több millió madár lábára kerül "patkó". Természetesen az eltelt több mint száz év alatt a befogási módszerek, eszközök és maguk a gyűrűk is sokat fejlődtek, kifinomultabbak lettek, illetve kiépültek a megfelelő intézmények (pl. az

Szabó László felvétele

Európai Madárgyűrűzési Unió, az EUR-ING) és adatbázisok. A gyűrűzés mellett újabb, gyakran sokkal hatékonyabb módszerek is megjelentek, amelyek közül feltétlenül érdemes megemlíteni a radar és a nagyobb testű madarakra erősített rádióadó jeleinek követését (földről vagy műholdról). Különösen ez utóbbi technikával egy-egy sikeres kísérlet olyan mennyiségű adatot szolgáltat, amennyit gyűrűzés révén csak több száz vagy ezer madár meggyűrűzésével és több év vagy évtized elteltével remélhetnénk. Néhány műholdról követett madár útvonalát ma már az Internet segítségével bárki figyelemmel kísérheti.

Mit is sikerült megtudni a madarokról e kutatások eredményeként? Az első időszakban szinte kizárólag az egyes fajok, állományok vonulásának feltérképezése volt a célkitűzés, de mára emellé már számos olyan, hasonlóan izgalmas kérdés is párosult, amelyek megválaszolásához a gyűrűzésnél kézben tartott madarak alaposabb vizsgálata, illetve a gyűrűzés során szerzett adatok más irányú elemzése szükséges. Csak két adat, hogy legyen némi fogalmunk az Eurázsiai költő vonuló madarak mennyiségéről: több mint kétszáz faj,

becslések szerint kb. ötmilliárd egyedéről van szó. A Földközi-tenger partvonala minden kilométerét átl. 30 000 vonuló madár szeli át az őszi vonulás csúcán éjszakánként. Számos közülük olyan kis méretű, mint pl. a fitisz fűzike, amelynek szárnyfesztávolsága kb. 20 cm, és testsúlya csupán 8-12 g, de a telet költőhelyétől 4 000-14 000 km-re tölti, vagy a mezei poszáta, amely 21 cm-es szárnyfesztávolságával és 14-21 g-os tömegével alig számít nagyobbaknak, de szintén óriási távolságra, 2 000 – 9 000 km-re vonul. A 19 g-os átlagtömegű füstiecske akár 12 000 km-re is elvonul fészkelőhelyétől. Az ehhez szükséges energiát e kicsiny madarak a vonulás előtt felhalmozott ill. pihenőhelyeken kiegészített zsírtartalékaikból fedezik. Még nagyobb távolságot tesz meg a sarki csér, amely észak-európai költőtelepeiről egészen az Antarktisz peremvidékéig vonul, így évente kb. 40 000 km-es utat tesz meg vonulása során. Valamivel könnyebbnek tűnik a dolga azoknak a nagy testű madaraknak (pelikánok, gólyák, ragadozó madarak),

amelyek viszonylag nagy szárnyfelületükön vitorlázva, a felfelé szálló légáramlatokat (termikeket) "lovagolják meg", majd, ha elég magasra jutottak, szinte szárnycsapás nélkül húznak el céljuk irányába. Termikek csak a szárazföld felett keletkeznek, így ezek a madarak nem szívesen keresztezik a nagyobb víztömegeket: a Földközi-tengert elsősorban a Boszporusznál és a Gibraltáriszorosznál szelik át.

Szintén érdekes terület annak vizsgálata, hogy hogyan befolyásolja a vonulási útvonalak alakulását az adott faj elterjedésének időbeli alakulása. A hantmadár például Eurázsia északi feléből terjeszkedett Grönlandra és Kanada északi partjaira. Az itt költő állományok azonban továbbra is évente kétszer átszelik az Atlanti-óceánt, hogy a faj ősi, afrikai telelőterületein tölthessék a telet, bár Közép-Amerikában vagy éppen a Távols-Keleten sokkal közelebb is találhatnának alkalmas telelőhelyeket.

Mire használjuk fel a vonuláskutatás során szerzett ismereteket? Az alap kutatás mellett kiemelkedő jelentősége van azoknak a célzott védelmi programoknak, amelyek egy-egy faj, alfaj vagy állomány megmentését szolgálják.

Ahhoz, hogy ezek sikeresek legyenek, vonuló fajok esetében nem elég a költőhelyeket ismernünk és védenünk, hanem a vonulás illetve telelés során használt területeket is pontosan fel kell térképezni és védelem alá kell vonni, hiszen egy-egy faj túlélése szempontjából ezek kulcsfontosságúak. Egy-egy lecsapolt mocsárrendszer, lebetonozott part vonuló madarakat foszthat meg évszázadok alatt, nemzedékek "memóriájában" rögzült táplálkozó területeiktől, és ezáltal csökkenti annak esélyét, hogy a kis vándorok megfelelően felkészüljenek az előttük álló, esetenként tengereken és sivatagokon átvezető nagy út leküzdésére.

Feladat

A hazai madár állomány jelentős része elvonul, bár ezek egy része áttelelhet

pl. a városokban (fekete rigó), másik része állandó, egész évben hazánkban tartózkodik.

Vannak olyan fajok is, melyek csak téli vendégek nálunk, ezekkel itthon csak ősztől tavaszig találkozhatunk.

A következő fajok neve mellé írd V betűt, ha vonul, Á betűt, ha állandó, T betűt, ha téli vendég, Át betűket, ha áttelelhet!

csonttollú, széncinege, gyurgyalag, zseze, szürke gém, kuvik

A megoldásokat február 20-ig küldjétek el a címünkre:

MME, 1121 Budapest, Költő u. 21.

Mit tartsunk a szemünk előtt? III.

Jakab Péter

Mint azt az előző részben ígértem, most a spektívekről kerítek szót.

Először is, mi az a spektív. Fél kézitávcső? Langyos...! Szokás teleszkópnak is hívni, de mindkét megnevezés a vizes élőhelyeken, pusztákon igen jól használható egyszemes, állványos távcsöveket jelenti.

Mit is kell tudni hát ezekről? Először is, az előző két részben leírt minden jellemző ugyanúgy vonatkozik a spektívekre is, mint a kézitávcsövekre (nagyítás, tárgylencse átmérője, látómező, szemtávolság, stb.). Másodsor, jóval drágábbak azoknál – ennek fő oka, hogy nagyításuk jóval meghaladja a kézitávcsövéket (20-80x szemben a 6-12x-sel). Harmadsor, nagy nagyításukból következően használatukhoz állvány szükséges.

A spektíveket két csoportra oszthatjuk: egyenes, és ferde (45s-os) betekintésűekre. Általában minden gyártó mindkét kivitelben elkészíti teleszkópjait, az áraik közel ugyanazok, így csak a vásárlón múlik, melyiket is választja.

Az egyenes betekintésűek első látásra könnyebben használhatónak tűnnek a ferdéknél. Ez így is van. Egészen addig, amíg meg nem próbálsz terepen használni. Általában elég sok mindenre használjuk a spektívünket – ha már kifizettük érte azt a temérdek pénzt, igyekszünk kihasználni a lehetőségeket. Egyenes spektív esetén az első kellemetlen meglepetés akkor ér bennünket, amikor repülő madarat próbálván követni, a madár beköröz fölénk, és szomorúan állapítjuk meg, hogy azt csak egy felsőfokú kigyónői szakképesítéssel rendelkező madarász lenne képes szemmel tartani. El kell ismerni viszont, hogy ezzel nagyjából ki is meritettük a hátrányait. Az egyenes betekintésű spektívek nagyon jól használhatóak kutatás során (hosszú ideig tartó, esetleg lessátras megfigyelés), illetőleg különböző sportversenyeken (bírók által – lövészet, hegymászás, tengeri sportok, stb.).

Ejtsünk most néhány szót a ferde betekintésű spektívekről is. Egyetlen hibájukként talán használatuk szokatlanságát lehet felróni (nehezebb velük megtalálni a keresett madarat, tárgyat), de az első terepi nap után ez már eszünkbe sem jut többé, hosszabb távon pedig tökéletesen kezes társakká válnak a terepen. Használatukkor alacsonyabb állvány elegendő,

ami – különösen szeles időben – a kép esetleges remegését csökkentheti. Repülő madarat követni is lényegesen egyszerűbb velük, mint az egyenes spektívekkel.

Leendő spektívünk kiválasztásakor még egy jellemzőt kell figyelembe venni. A spektívek egy részének lencséit különleges – fluorit – bevonattal látják el. Ez a bevonat jelentősen megdrágítja (másfél-, kétszeres szorzóval) spektívünk beszerzését. Hatása rossz látási viszonyok között – ellenfény, remegő levegő, stb. – érzékelhető leginkább, valamint, ha teleszkópunkat fényképezésre is szeretnénk használni. Csodát természetesen nem lehet várni még ettől sem, de el kell ismerni, látható a különbség a bevonatos és a nem bevonatos spektívek által alkotott képek között, bár ez a különbség az árban aránytalanul nagy. (Meg kell azonban jegyezni, hogy az árat elsősorban nem a képminőség, hanem az előállítási költség szabja meg!)

Fontos szempont még – persze az áron felül – a spektív tömege, mert nem mindegy hogy mennyit cipelünk magunkkal egy – akár – több napos túrán.

Itt el kell mondani azt az általános "szabályt", hogy minél nehezebb egy optikai eszköz (a kézitávcsőtől a fényképezőgépig), annál valószínűbb, hogy jó a minősége, és jobban bírja a mindennapi madarászslét megpróbáltatásait.

Spektív vásárlásakor ügyelni kell arra, hogy a testet (maga a spektív – amiről az előzőekben írtam) és a tubust (amibe belenézünk) külön árulják. A test minden esetben ugyanaz, és a tubust lehet cserélni rajta. A távcsöveknél használatos jellemzők minden esetben a tubusra vonatkoznak, és ha vettél egy testet, ahhoz választhatsz akár több tubust is (pl. madarászathoz egy kisebb nagyítású széles látószögűt, a csillagok titkainak kifürkészésére pedig egy nagyobb nagyításút). Itt is érvényes az a megállapítás, hogy minél kisebb a nagyítás, általában annál jobb az alkotott kép minősége.

Remélem, sikerült kicsit rendet vágni a távcsövek "kusza összevisszaságában".

Bár egy kicsit más terület, de igen szorosan kapcsolódik ide, adós maradtam még a spektívekhez használható állványok ismertetésével. Ezt majd a következő írásomban pótolom, addig is nagyon jó madarászást Mindenkinél! Járjatok nyitott szemmel és füllel mindenhol!

Sanyibácsiensis

– avagy a történet folytatódik

Aki elolvasta Sanyi bácsiról szóló első történetemet, annak nem kell különösebben bemutatni az öreget. Erős jellemű, számos kellemetlen tulajdonsággal megáldott, igazi nyakas ember. Egyszóval tipikus vad magyar. Tudálékos, kötekedő de mégis alapvetően jóindulatú....., csak hát meg kell szokni a modorát, ami nem egyszerű dolog, időnként lehetetlen.

Hazafelé kerekedtem a faluszéli erdőből, ahol a vonuló énekesmadár állományt mértem fel. A helyiek által csak "stúdió"-nak titulált becsületsüllyesztő előtt a kerékpárom szokás szerint ledobta a láncát. Miután visszahelyeztem, beugrottam szomjamat csillapítani egy sör erejéig. Belépve a kocsmába a szokásos kép fogadott. Az illemhely előtti asztalnál Sanyi bácsi üldögélt igen komolyan. Úgy ült ott, mint akit ott felejtettek. Kiürült poharának alját egykedvűen kocogtatta az asztal márványszerű lapjához, ami egyértelmű célzás volt arra, hogy nem venné rossz néven, ha valaki megtölné. A szerencsés áldozat végül is én lettem, ami már lassan kezdett megszokottá válni. Kikértem a sörmőt, de nem feledkeztem meg Sanyi bácsi nagyfröccséről sem. Az üdvözlés után leültem a vele szembe lévő székre, Sanyi bátyám úgy megörült a fröccsnek, hogy el is felejtett kritizálni a szenvedélyemet illetően, mondjuk például így:

– De jó dolguk van a madarászoknak, egész nap ráérnek koslatni meg kukkolni! Rövid politikai okfejtés után Sanyi bácsi rátért a lényegre.

– Találtam olyan bagolyköpetet, amiről múltkor szövegeltél! – mondta sejtelmesen, egyenesen a borzas szakállamra szegezve szúrós tekintetét.

A történet nem előzmény nélküli. Néhány héttel korábban az Állatok Világnapja alkalmából tartottam előadást a bagolyfélék életéről. Kisebb társaság verődött össze, akik még az előadás elején érdeklődve hallgatták mondókámat, de a végére csak hárman maradtunk. Sanyibá, én, meg a Kószó Ferkó, akiről később kiderült, hogy már a felénél elaludt, csak nyitva felejtette a szemét. Sanyi bácsi természetesen gyakran közbeszólt, bizonyítva jártasságát a madárvilág rejtélyes világában. Többek között rossz néven vette, hogy a hazánkban előforduló bagolyfajok felsorolásánál kifelejtettem a rézf...ú baglyot, ami közismerten a legelterjedtebb. Nehéz volt bebizonyítani azt is, hogy a baglyok nem raknak fészket, annak ellenére sem, hogy ő többször is szemtanúja volt annak, amint a bagoly fáradságos munkával fészket épít. A hiánypótló információért cserébe fröccsöt ígértem. Ennyit az előzményekről.

– És hol találta azokat a köpeteket Sanyi bátyám? Kérdeztem érdeklődően. Sanyi bácsi természetesen a számára legérdekesebbnek számító részt jegyezte meg, ezért különösebben nem ért váratlanul az a kérdése, hogy – miért eszik a bagoly olyasmit, amit nem tud megemészteni?

– A tanyaudvaron, a góré mellett, de nem ám olyan aprók voltak, mint amilyenről beszéltél, hanem, mint a fél öklöm! Nem tagadom felcsigázott az öreg, hiszen korábban tudtam a tanyavilágban fészkelő gyöngybagoly párokról, de azok már évek óta eltűntek. Egy kis túlzással a Sanyi bácsi által mutatott paraméterek is ezt támasztják alá.

Másnap meg is látogattam otthonában. Sanyi bátyám kissé bicegve jött elém, az ornyergén is egy csúnya seb éktelenkedett, mint aki át akart volna bújni az aszfaltút választóvonalát, ugyanis előző nap ismét betakaródzott a biciklijével. Szidta is az útviszonyokat erősen, őt meg a felesége szigorúan. Na, hol vannak azok a köpetek, mutassa! – tértem rá gyorsan a lényegre, nehogy valami másról kezdjünk el cseverészni, mert akkor nem szabadulok ma. Odasétáltunk a góré mellé, ahol valóban egy kupac fekete színű, félarasznyi, köpetnek tűnő rakást találtunk, de nem kellett hozzá különösebben gyakorlott szem, hogy felismerjem, ez bizony kutyaurülék.

A történethez hozzátartozik, hogy Sanyi bácsiéknak van egy félszemű, farkatlan kutyájuk, amit az öreg szájkasszűrű tacsónak mond, de inkább egy pézsmapocok és egy varangyosbéka kereszteződéséből származó torzszülöttre hasonlít, akit egy vagányabb kandúrmacska kétvállra fektetne. Mivel kutyabarát vagyok, illetenség lenne részemről e kis állatka habitusát illetően förtelmesnek titulálnom, ezért csak nem túl tetszetősnek nevezném. Többször mesélt már kutyája eredményes pockozó tevékenységéről. Az öreg saját állítása szerint volt olyan nap, mikor harminc patkányt is kinyúvasztott. Ez az állítás éppen hihetőnek hangzik, de a környékbéli tanyasiak elmondása szerint, ez a dicső jószág előszeretettel egészíti ki étrendjét különböző baromfifélékkel. Térjünk vissza azokra a bizonyos köpetekre!

– Hallja kend jó bátyám, ez itt nyilván kutyagumi! – Tájékoztattam udvariasan Sanyibát.

– Az nem lehet! – mondta sértődötten.

– Ha egy kicsit türelmesebb lett volna, ezek is olyan szép szürke színűek lettek volna, mint amazok, ott odébb! – mutattam egy távolabbi kupacra. Mérlegeltük még egy darabig a formai hasonlóságot, de az bizony csak nem akar köpetté változni. Higgadtan, körültekintően elmagyaráztam, melyek azok a dolgok, melyeket tartalmaznia kellene egy igazi köpetnek. Nyomatékosan tanácsoltam, hogy ha legközelebb ilyesmit talál, nézze meg, mi van benne.

– Az a rohadt kutya, jól kibabrált velünk! Hun vagy? – kereste. Feltételezem, számon akarta kérni szerencsétlentől ezt a kis félreértést, de Füttyi (így hívja a kutyát) valószínűleg valamelyik szomszéd baromfióijában "pockozott", mert nem került elő. Közben az járt az eszemben, hogy Sanyi bácsinak nem inkább kutyája pockozó tevékenységére kellene hogy büszke legyen, hanem annak ürüléktermelő mennyiségére, és azoknak méretére. Mindenesetre egy ekkora ebtől ez szokatlanul szép teljesítmény.

– Menjünk, igyunk egyet, a fene ezt a dögöt, ha már így felbosszantott! – mondta, bár nem látszott egy kicsit sem idegesnek, nem úgy, mint az asszony, aki bosszúsán vette tudomásul, hogy szerelmetes ura ismét lelép otthonról. Komótosan kerekedtünk a falu irányába, és a "stúdió" előtt mindkettőnk biciklijé ledobta a láncot. Hát bementünk.....! Így megy ez faluhelyen.

Magyarország természetes növényzeti örökségének felmérése

Mi, természetszerető emberek, egyre nagyobb aggodással figyeljük természetes élőhelyeink napjainkban ijesztő ütemben felgyorsult feldarabolódását, pusztulását. Az ebben rejlő veszélyt érezzük, tudjuk: az élőlények egyre kisebb helyekre szorulnak vissza; a madárnak egyre nagyobb távolságot kell berepülnie alkalmas fészkelőhelyért, táplálékért; a kis menedékekben megbúvó növényfajoknak is kisebb az esélye, hogy terjesztőképleteivel máshol is megtelepedjen. És ami a legégetőbb: minél kisebb egy ilyen fragmentum, annál könnyebb indokot találni felszámolására.

Az utóbbi évtizedek rohamos pusztítása nyomán sok élőhely veszett el (pl. a Duna-Tisza közén 15 év alatt a gyepparadványok 15 %-a!), és egyre fontosabbnak érezzük, hogy tudjunk a még megmaradt fragmentumokról illetve nagyobb területekről. Ebből a célból hívta életre a hazai botanikus szakma a "Magyarország természetes növényzeti örökségének felmérése és összehasonlító értékelése" című programot, amelyet a Széchenyi-terv támogat. Célunk egy olyan országos adatbázis-csokor elkészítése, ami térképszerűen tartalmazza hazánk természetes élőhelyeit és növényfajait.

A munkát egy konzorcium vezérli: Nyugat-Magyarország Egyetem Növénytan Tanszéke, Magyar Tudományos Akadémia Ökológiai és Botanikai Kutatóintézete, Debreceni Egyetem Növénytan Tanszéke és a Természettudományi Múzeum Növénytára; idáig kb.

250 fő (botanikus, tanár, egyetemi/főiskolai hallgató stb.) jelezte részvételi szándékát ebben a három éves munkában. Az ország teljes területét a Közép-Európai Flóratérképezés hálójához iga-

Tavirózsa

Kósa Gyula

zodva 5,5x6,5 km-es kvadrátokra osztottuk fel; a növényfajok térképezésének ez az alapegysége, míg az élőhelyeknél kisebb, 25 hektáros a lépték. A növényfajoknál (Flóra alprogram) jelenlétet, elterjedést, özőnfaj területi borítását gyűjtjük; az élőhelyekről (Vegetációs alprogram) pedig a típust, természetességet, kiterjedést, regenerációs esélyt és a főbb veszélyeztető tényezőket.

A felmérés tervezett eredményei: részletes térképek hazánk aktuális természetes növényzeti örökségéről, minden fontosabb hazai élőhely és növényfaj összehasonlító jellegű értékelése, a magyar táj növényzeti értéktérképe; illetve tervezünk publikálást a nagyközönség számára is, amelyből az olvasó

megtudhatja, mik annak a tájnak a jellegzetességei, értékei, amelyben él és dolgozik.

Ezen eredmények felhasználhatók az oktatásban, környezeti nevelésben, a kutatás sokféle irányában, és tárgyalási alapként, érvként szolgálhatnak a különböző természetvédelmi intézkedésekhez, kezelési tervekhez, a természetbarát turizmusozáshoz, az ökológiai hálózat kialakításához stb.

Lakóhelyetek környékét bejárva, kedvenceitek életét figyelve kincset érő tudást hordoztok: a helyi ismereteket egy ott élő zoológus nézőpontjából, a terület történetét, értékeit, lehetőségeit alaposan ismerve. Emiatt kérünk Titeket, segítsétek ezt a felmérést! A cél közös: a természetes környezet pusztulásának lassítása, sokféleségének megőrzése. Ehhez

nagy szűkség van mind a botanikusok, mind a zoológusok munkájára, hiszen a természetben is szoros kapcsolatban él növény és állat – az adott terület gondozásában többféle nézőpontnak is teljesülnie kell. Mindannyian tudjuk: a természet védelme közös felelősségünk.

A vezetőség szívesen áll rendelkezésedre a szükséges információkkal: a program vezetője dr. Bartha Dénes (NyME), a Flóra alprogram (növényfajok) vezetője Király Gergely (NyME), koordinátor: Nagy Anikó (nagyaniko@emk.nyme.hu), a MÉTA alprogram (élőhelyek) vezetője Molnár Zsolt (MTA ÖBKI), koordinátor: Papp Orsolya (meta@botanika.hu).

Nagy Gergő Gábor kérdezi – Schmidt Egon válaszol

Rövid idejű megfigyelés során mit és hogyan figyeljünk meg egy madáron?

Ha egyetlen mondatban akarnék válaszolni, az valahogy így szólna: mindent, ami látható és megfigyelhető. Ha a madár még ismeretlen a megfigyelő számára, úgy rögzíteni kell a nagyságát (pl. fekete rigó nagyságú), színezetét, különösen a jellemző, feltűnő színeket és formákat (pl. nagy fehér szárnytükör, feltűnően hosszú farktollak, vékony, hegyes csőr (rovarevő madár) vagy kúpcső (magevők), esetleg feltűnően vaskos, erős csőr (pl. meggyvágó). Fel kell jegyezni, hol tartózkodott a madár, a fűben keresgélt, a bokrok között vagy a

nádasban bújkált, esetleg körözött a magasban. Ha hangot adott, az is fontos lehet. Fentiek alapján egy jó határozókönyv segítségével nem lesz nehéz felismerni a látott madarat.

Ha a látott madár faja ismert, akkor a viselkedésére érdemes figyelni. Hogyan és mivel táplálkozik, tavasszal milyen nászviselkedés jellemző (pl. a kékbegy vagy a karvalyposzáta nászrepülnek, ezt teszik kora tavasszal, de egész más módon az egerészölyv párok stb.). Érdekes lehet a madár kapcsolata más madárfajokkal, esetleg emlősökkel, hüllőkkel vagy éppen az emberrel szembeni magatartása. Tehát megfigyelni mindig akad bőven, a látottakat pedig a leghelyesebb egy jegyzetfüzetben a helyszínen rögzíteni.

Versenyfelhívás

Az MME Dombóvári Helyi Csoportjának "Tolna megye természeti értékeiért" Alapítványa, a Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület (MME) és a Természetvédelmi Oktatóközpontok Országos Szövetsége (KOKOSZ) a 2002/2003. tanévré meghirdeti a "Madarak és fák napja" Országos Versenyt

Szabó László felvétele

A verseny célja: versenylehetőség biztosítása azoknak a természet iránt érdeklődő 10-14 éves tanulóknak, akik tanórai, erdei-iskolai, szaktábori, madárgyűrűző, vonulás-kutató, szakköri, természetjáró, madarász-suli programok során szerzett ismereteikről, terepi tapasztalataikról és megfigyeléseikről közösségben – csapatverseny formájában szeretnének számot adni.

A verseny tartalma: az 5-6-7. évfolyam tananyagához kapcsolódó természeti, környezetvédelmi, biológiai alapismeretek. Herman Ottó munkássága. A Balaton Felvidéki Nemzeti Park értékei. Az év fája és az év madara (mezei pacsirta). Általános madár- és élőhelyvédelem. Gólyaalkatúak, szalakótaalkatúak. Terepi munkához szükséges eszközük és kellékek ismerete és használata. 50 madárfaj (hangfelismerés).

Nevezés: iskolák, szakkörök, madarász-sulik három fős csoportjainak jelentkezését várja a 15 körzeti központ.

Nevezési határidő: 2003. március 10. a körzeti központoknál.

Ajánlott irodalom: Schmidt Egon: Madárvédelem c. könyve; Fürkészkönyvek: Fák, termékek, madarak; Magyarország fészkelő madarai; A Balaton Felvidéki Nemzeti Park c. kiadvány; Kis növényhatározó; Madarak és madarászok c. füzet; hanganyag (50 faj).

A hanganyag a meghirdető címén megrendelhető.

Nevezési díj: csapatonként 1000 Ft.

A körzeti versenyt lebonyolító helyszínek, címek

Telefon-számok

1. Kiss Balázs, 3700 Kazincbarcika, Herbolyai u.5	48/512-073
2. Szögi Lajos, 4400 Tiszavasvári, Arany J. u. 5	42/372-745
3. Drexler Szilárd, 3100 Salgótarján, Vár utca 4.	30/3857-321
4. Horváth Ernő, 5005 Szolnok, Kaán K.u.5.	56/523-013
5. Gilly Zsolt, 6000 Kecskemét, Liszt F. u. 19.	76/482-611
6. Lovászi Péter 6725 Szeged, Sárkány u. 10.	30/2854-919
7. Eszteroné M. Erika, 8900 Zalaegerszeg Pf.168	92/311-299
8. Bányai Mária, 7100 Szekszárd, Szent István tér 10.	74/316-722
9. Lipcsei Ágnes, 8200 Veszprém, Kopácsi u. 5.	88/428-222
10. Fersch Attila, 9435 Sarród Pf. 4	99/537-620
11. Ötvös Károlyné, 7625 Pécs, Tettey tér 8.	72/517-223
12. Kelemen Tibor, 9700 Szombathely, Deák F.u. 54/b.	94/505-950
13. Vándor Barbara, 1121 Budapest, Költő u. 21.	1/275-6247
14. Berlik Mária, 7400 Kaposvár, Csokonai u. 1.	82/319-722
15. Szakál László, 4028 Debrecen, Hadházi u.135. IV/10.	20/921-4839

A csapatok a településükhöz legközelebb eső központnál jelentkezhetnek.

Matyikó Tibor felvétele

Erdei iskolák és nyári táborok

Hogyan és miért gyűrűzik a madarakat?
Milyen a bagolyköpet- vizsgálat?
Melyek az erdő-mező és a vízpartok leggyakoribb növényei és állatai, természeti összefüggései?
Szeretnél élőben találkozni mindazzal, amelyekről eddig csak tankönyvből tanulnál?

Mit gondoltak a síksági indiánok a természetről, hogyan éltek és harcoltak, hogyan készítették eszközeiket, és miért tudtak egyetértésben élni a természettel?

Barangolás erdőn-mezőn, íjászat, lovaglás, diavetítés és játékok. Mindebben részt vehetsz az erdei iskolában és a nyári táborokban

Részletes információ írásban Petrilla Attila 4432 Nyíregyháza, Boglárka u. 21. címen illetve 20/351-0714 vagy 30/9436-868-as telefonokon.

Szerkesztőbizottság:

Drexler Szilárd,
Lovászi Péter,
Marik Pál,
Schmidt Egon

Olvasó szerkesztő: Szarka Jánosné

Tervezőszerkesztő: Czech Krisztina

Szedő: Bányai Lászlóné

Felelős kiadó: Dr. Jánossy László

Felelős terjesztő: Harangi István

Kéziratokat nem őrünk meg és nem küldünk vissza.

Nyomás: LKL Color Kft.

A Madártávlat a Nemzeti Kulturális Alap és a Központi Környezetvédelmi Célelőirányzat támogatásával jelenik meg.

Pusztai Zsófia

Rajzpályázat

A CORNEXI és az MME közös rajzpályázatának nyertesei

12 év alatti korosztály

I. helyezett: **Bareith Magdolna** (Aparhanti)

II. helyezett: **Guth Nikolett** (Gárdonyi Géza Tehetségfejlesztő Ált. Iskola és Óvoda, Győr)

III. helyezett: **Turner Bianka** (Gárdonyi Géza Tehetségfejlesztő Ált. Iskola és Óvoda, Győr)

12 év feletti korosztály

I. helyezett: **Szöllősi Réka** (Váci Mihály Ált. Isk., Győr)

II. helyezett: **Koller Judit** (József Attila Ált. Isk., Esztergom)

III. helyezett: **Pusztai Zsófia** (Szent István Gimnázium, Esztergom)

Bareith Magdolna

Külön helyezettek:

Kovács Gergely (Romhány)

Bartkiewicz Nikolett (Berkenye)

Jakubetz Diána (Kossuth Lajos Ált. Isk., Nagykőrös)

Molnár Eszter (Berettyóújfalu)

Guth Nikolett

Bartkiewicz Nikolett

Szöllősi Réka

Koller Judit

Szeletem!

Új müzliszeletek
7 féle ízben!

... a megjelenése **vonzó**...

... **választékos**...

...mindig meglep valami **különlegességgel**...

Ki tudna ellenállni a megújult 7 féle **CORNEXI müzliszelet**nek?

(Még jó, hogy **egyedülálló**!)

CORNEXI

TENGELIC

Kovács Gergely

Turner Bianka